

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

20 let

02
2020

Na seznamu obtoženih za napade na čebele se včasih (še vedno) znajdejo tudi lastovke. A znanstveniki so pri raziskavi prehrane mladičev **KMEČKE LASTOVKE** (*Hirundo rustica*) ugotovili, da glavnino njihove prehrane sestavljajo dvokrilci (trepetalke in prave muhe).

foto: **Danilo Kotnik**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 26, številka 02, junij 2020
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75,
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Gregor Bernard, Blaž Blažič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSILANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, dr. Pavel Gantar, Eva Horvat, David Kapoš, Urša Koce, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6 NEKATERI PTIČI IMAJO NA JEDILNIKU TUDI ČEBELE

Na jedilniku nekaterih žužkojedih ptičev se znajdejo tudi čebele. O škodi, ki naj bi jo na čebelah delale predvsem lastovke, čebelárji v glavnem le mislijo. Treba se bo potruditi, da bodo o tem tudi čim več vedeli.

foto: **Janez Gregori** (kranjska čebela),
Matej Vranič (kmečka lastovka)

12 KOSTARIKA

Zaradi svoje lege in geografskih ter s tem povezanih klimatskih značilnosti je Kostarika resnično ustvarjena za neverjetno pestro rastlinskega in živalskega sveta, ki močno zaznamuje ne le njene podobe, marveč tudi ekonomijo dežele.

foto: **Tom Turk** (trogon vrste *Trogon rufus*)

20 ŽELVJA ZGODBA

Uspešna obnova Naravnega rezervata Škocjanski zatok je vzrok, da se je domorodna močvirska sklednica začela pojavljati v večjem številu kot pred leti.

foto: **iStock**

16

PET NAUKOV CERKNIŠKE BOBNARICE

Bobnarica nam je letos spet porušila skrbno načrtovano terensko delo, kljub temu, da se na DOPPS-u ne damo kar tako.

foto: **Miran Krapež**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **NEKATERI PTIČI IMAJO NA JEDILNIKU TUDI ČEBELE** // Janez Gregori
- 11 **LASTOVKE - POD MOJO STREHO?**
// Tjaša Zagoršek
- 12 **KOSTARIKA - »PURA VIDA«** // Tom Turk
- 16 **PET NAUKOV CERKNIŠKE BOBNARICE**
// Katarina Denac
- 19 **MLADIČI PEGASTE SOVE NA OBISKIH V TUJIH GNEZDIH** // Ana Pšeničnik
- 20 **ŽELVJA ZGODBA V NR ŠKOCJANSKI ZATOK** // Kim Ferjančič
- 22 **HRIBSKI ŠKRJANEC** // Katarina Denac
- 26 **PHOEBE SNETSINGER** // Barbara Vidmar
- 29 **SINICE Z VEČJIMI GLAVAMI** // Matjaž Kepec
- 32 **KAKO »LOVITI RAVNOTEŽJE«** // Urša Koce
- 34 **OBROČKANJE PRI NAS** // Borut Štumberger
- 40 **PEGASTA SOVA POTREBUJE NAŠO POMOČ** // Tjaša Zagoršek, Aljaž Mulej, Bor Mihelič, Ruj Mihelič, Gaber Mihelič, Maks Sešlar
- 41 **PRAVICA DO ZDRAVEGA NARAVNEGA OKOLJA** // Tilen Basle
- 42 **KO ZA DEŽJEM POSIJE SONCE...**
// Katarina Denac
- 43 **STE VIDELI PLANINSKO KAVKO Z OBROČKOM?** // Tjaša Zagoršek, Aljaž Mulej
- 44 **OBNEMOGLA BELOREPCA NA DRAVSKEM POLJU** // Tilen Basle
- 45 **NAČRT ZA REŠEVANJE PLANETA**
// Katarina Denac
- 46 **NOVICE**

SPOŠTOVANI ČLANICE IN ČLANI!

Po prvem juniju se nam je življenje začelo vračati v normalne tire. Epidemija je preklicana, z ukrepi »ali z maskami ali brez« pa še malo »cincajo«. Najbolj odgovorni, ki bi nam morali svetovati, še sami ne vedo, kako v bodoče postopati ob morebitnem drugem valu koronavirusa.

Skozi to neprijetno in včasih tudi stresno obdobje smo se prebili na različne načine. Na srečo nam prijetno zatočišče vselej ponuja narava, ki nas povsod bogato obdaja in v kateri najdemo svoj mir. Mnogo vas je v tem času sodelovalo pri naših vsakoletnih popisih ptic in ste lažje prebrodili prepoved odhajanja v druge občine na terensko delo, za katero ste se predhodno najavili. Naša pisarna nam je to omogočila in kot sem seznanjen, nikjer ni bilo težav pri kontroli na terenu. Vsem, ki ste lahko sodelovali in si vzeli čas za teren ter nam v pisarno posredovali dragocene podatke, se iskreno zahvaljujem. Nekateri ste bili v času epidemije zaradi narave svojega dela v službah in se žal niste mogli pridružiti popisom. Mnogo vas je ostalo doma, nekateri ste izgubili del dohodka, a pomembno je, da ste ostali zdravi ... in da si je narava v tem času malo opomogla. Le naj ostane tako tudi naprej! Napredek je pomemben, a ne za vsako ceno in v škodo narave.

Naj se dotaknem še dogodkov iz našega parlamenta - sprejetje t. i. protikoronskih zakonov na predlog vlade oziroma ministra za okolje in prostor, ki je dobesedno odstranil nevladne organizacije in varstvo okolja in narave iz upravnih postopkov za gradbene posege. Še dobro, da smo se s sprejetjem kasnejšega amandmaja uvrstili med »pet srečnežev«, ki jim država priznava javni interes na področju ohranjanja narave in varstva okolja. Nedopustno je, seveda, da je javni interes obravnavan z nekimi rokohitrskimi spremembami, pravzaprav predpisan, in ni stvar družbene evolucije in normalnega demokratičnega konsenza. Upajmo, da bo Ustavno sodišče zmoglo dovolj modrosti in sporne člene zakona prepoznalo kot neustavne, njihovo izvajanje pa zadržalo, navsezadnje je kršena Aarhurška konvencija, ki smo jo podpisali tudi v Sloveniji. Dobro sodelovanje in dogovarjanje, pametne in strokovne rešitve s strani države na eni strani in nevladnih organizacij na drugi bodo prinesla napredek, v nasprotnem primeru nazadovanje, česar pa si resnično ne zaslužimo.

V tem mesecu imamo v pisarni obvezno finančno revizijo, ki je zadnja leta naša stalna praksa. Bližajo se počitnice, zato se je Upravni odbor odločil, da bomo imeli letno skupščino septembra. Minili sta dve leti, zato bo letošnja volilna. Dragi članice in člani, pozivam vas in vabim, da predlagate kandidate za nov mandat, kar vam omogoča tudi novo sprejeti in potrjeni Statut društva. Predloge pošljite v pisarno do konca avgusta.

Počitnice in dopusti so pred vrati, zato dobro izkoristite tudi vavčer, ki nam ga je darovala država. Naberite si novih moči in kdor lahko, ga vabim, da s svojim delom še naprej sodeluje v društvu.

Ostanite zdravi in tudi vaša družina,

RUDOLF TEKAVČIČ,
predsednik DOPPS

foto: Milena Tekavčič

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

ČOPASTA ČAPLJA (*Ardeola ralloides*)

Redek podatek za Gorenjsko. En odrasel osebek se je konec aprila in v začetku maja 2020 zadrževal ob jezerih pri Bobovku [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-121942>].

izvirni foto: **Tone Trebar**

2

ČRNOREPI KLJUNAČ (*Limosa limosa*)

Redko opazovanje na Ljubljanskem barju. Pet osebkov črnorepega kljunača je bilo na omenjenem območju opazovanih v začetku aprila 2020 [<http://barjebirding.blogspot.com/2020/04/gostoljubno-barje.html>].

izvirni foto: **Matija Mlakar Medved**

3

MALA ČIGRA (*Sternula albifrons*)

V zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije je shranjenih več primerkov te vrste. Med njimi pa je tudi juvenilna ptica, ustreljena avgusta 1950, kar je lahko verjetni gnezditveni podatek s savskih prodišč v Stožicah pri Ljubljani [VREZEC, A., KAČAR, U. (2019): *Acrocephalus* 40 (180/181): 79-92].

izvirni foto: **Ciril Mlinar Cic**

4

RJAVOGLAVI SRAKOPER (*Lanius senator*)

Redek podatek za osrednjo Slovenijo. Samec te vrste je bil aprila 2020 opazovan pri Tomačevskemrodu na severu Ljubljane [<http://barjebirding.blogspot.com/2020/05/drage-sodrzavljanke-sodrzavljanj-in.html>].

izvirni foto: **Matija Mlakar Medved**

5

RDEČA LASTOVKA (*Cecropis daurica*)

Konec aprila 2020 je bilo pod betonskim mostom pri Divači najdeno aktivno gnezdo rdeče lastovke. Podatek pomeni novo gnezditveno lokacijo za vrsto v Sloveniji [<http://carniolicum.blogspot.com/2020/05/spring-rocks.html>].

izvirni foto: **Sara Cernich**

6

SREDOZEMSKI KUPČAR (*Oenanthe hispanica*)

Redek podatek. Samec te vrste je bil konec aprila 2020 opazovan med Ospom in Črnim Kalom v jati navadnih kupčarjev (*Oenanthe oenanthe*) [<http://carniolicum.blogspot.com/2020/04/overwhelming-spring.html>].

izvirni foto: **Domen Stanič**

7

STRMOGLAVEC (*Morus bassanus*)

Nova vrsta za Naravni rezervat Škocjanski zatok. Konec aprila 2020 je bil v poslani laguni rezervata opazovan strmoglavec. Najverjetneje gre za isti osebek, ki je bil pred tem nekajkrat opažen tudi v okolici Gradeža v Italiji [<https://www.skocjanski-zatok.org/nova-vrsta-strmoglavec/>].

izvirni foto: **Daniel Bosch**

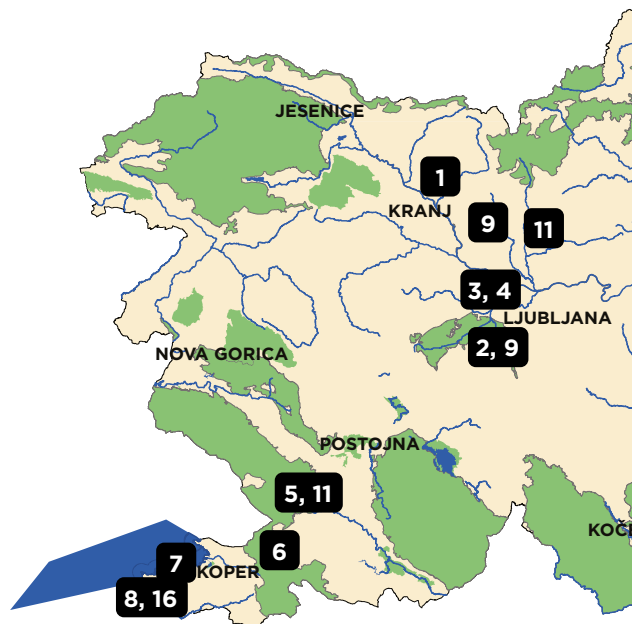

8

VRBJI KOVAČEK (*Phylloscopus collybita*)

Drugi podatek za podvrsto *tristis* v zimi 2019/2020. En osebek te podvrste je bil sredi februarja 2020 ujet in obročkan v Sečoveljskih solinah [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3195052167185532>].

izvirni foto: **Dare Fekonja**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, elektronska
pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

STEPSKI LUNJ (*Circus macrourus*)

Letošnja pomlad je postregla z vsaj desetimi različnimi opazovanji samcev te vrste. Ti so bili med drugim zabeleženi na Dravskem polju, Ljubljanskem barju, letališču Brnik itd. [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3281747621849319>].

izvirni foto: Dejan Bordjan

10

DOLGOREPA GOVNAČKA (*Stercorarius longicaudus*)

Poškodovana mladostna ptica je bila septembra 2014 najdena v Kapli na Kozjaku. Podatek pomeni drugo opazovanje dolgorepe govnačke v Sloveniji [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3151815681509181>].

foto: Dejan Bordjan

11

DULAR (*Charadrius morinellus*)

Vrsta je bila spomladi 2020 opazovana na različnih lokacijah po Sloveniji. En osebek se je nekaj časa zadrževal na letališču pri Divači. Sedem osebkov je bilo na njivskih površinah pri Kamniku in deset osebkov na zadrževalniku Medvedce. Trije dularji so bili zabeleženi tudi v bližini Črnotič [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3281747621849319>].

izvirni foto: Dejan Bordjan

12

VELIKI KLINKAČ (*Clanga clanga*)

Triletni veliki klinkač svetle oblike je bil konec marca 2020 opazovan na zadrževalniku Medvedce [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3281747621849319>].

izvirni foto: Matej Gamser

13

NAVADNA ČIGRA (*Sterna hirundo*)

Sredi junija 2010 je bilo na Ormoškem jezeru opazovanih 286 osebkov navadne čigre. Podatek pomeni največje število osebkov te vrste, kadarkoli zabeleženih na tej lokaciji. Med opazovanimi je bil domnevno znaten del negnezdečih ptic oz. ptic, ki niso izvirale iz slovenske gnezdeče populacije [Božič, L. (2019): *Acrocephalus* 40 (180/181): 113-114].

foto: Boris Kozinc

14

MALA TUKALICA (*Porzana parva*)

Zanimivo opazovanje. En osebek je bil v začetku septembra 2019 opazovan ob reki Savi pri Spodnjem Pijavškem [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-121999>].

foto: Alen Ploj

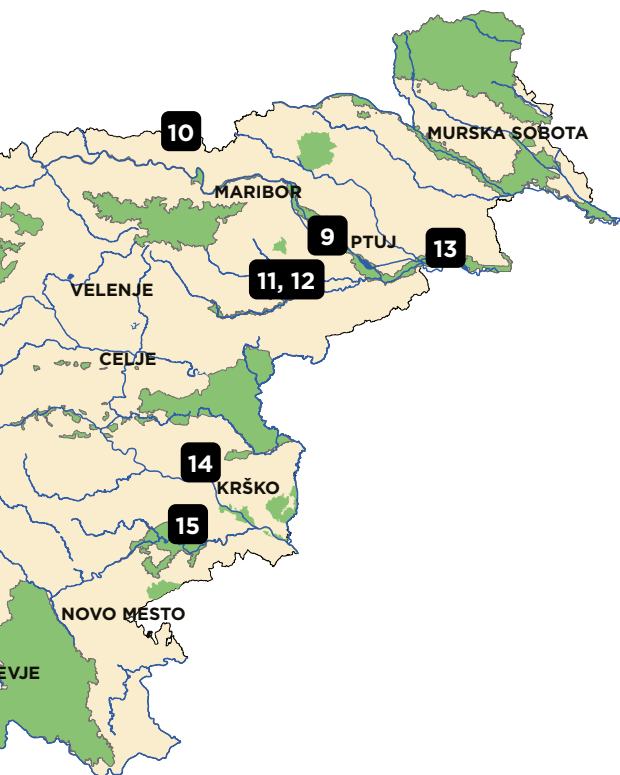

15

KOŽAČA (*Strix uralensis*)

Izjemna najdba. Konec marca 2020 je bil v Krakovskem gozdu opazovan popolnoma levcističen osebek kožače. Podatek pomeni prvi kadarkoli potrjeni primer levcizma pri tej vrsti [<http://carniolicum.blogspot.com/2020/03/white-ural-owl.html>].

izvirni foto: Domen Stanič

16

KRALJIČICA (*Phylloscopus proregulus*)

Konec februarja 2020 je bil med obročkanjem ptic v Sečoveljskih solinah ujet en osebek kraljičice. Podatek pomeni tretje opazovanje vrste v Sloveniji [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3192847800739302>].

izvirni foto: Dare Fekonja

NEKATERI PTIČI IMAJO NA JEDILNIKU TUDI ČEBELE

// Janez Gregori

KMEČKA LASTOVKA
(*Hirundo rustica*) je, kar se
tiče uničevanja čebel, že po
obliki kljuna videti nič več
kot prikladen grešni kozel.

foto: **Matej Vranič**

Čebele pestijo različne bolezni in zajedavci, včasih prihaja do pomorov zaradi s čebelarji neusklajene rabe fitofarmaceutskih sredstev v kmetijstvu, prihaja do izgub čebel in prašечih se matic zaradi nenadnih vremenskih sprememb, nalivov ali nepričakovanega vetra. Ko čebelar ugotavlja izgube, skuša dobiti določnega krivca za svoje težave. Prikladnega grešnika vidi v ptičih, zlasti v lastovkah, in s prstom pokaže nanje.

KRANJSKA ČEBELA
(*Apis mellifera carnica*)
na prmožkovem cvetu
foto: Janez Gregori

Na jedilniku nekaterih žužkojedih ptičev se znajdejo tudi čebele. Pri oceni, katere vrste ptičev in koliko lovijo čebele, pa je treba biti previden. Pri ptičih, ki plen ujamejo in se z njim usedejo nekje v bližini, z dobrim teleskopom lahko vidimo, kaj so ujeli. Pri vrstah, ki lovijo v zraku, vendar ne sedajo, pa je stvar vprašljiva. S prostim očesom smo nemočni, pa tudi z optičnimi pomagali ne pridemo daleč, saj vse poteka prehitro. Zato so sodbe o vrsti njihovega plena izrečene na pamet. Raziskovalci ptičje prehrane si zlasti pri takih vrstah pomagajo z različnimi ustreznimi metodami. Ptičja prebavila hitinjače žuželk ne morejo razgraditi, zato je ena izmed metod analiza iztrebkov, ki pa daje bolj okvirne rezultate. Natančni so rezultati analize svežega ulova, ki ga starši prinašajo mladičem. To raziskovalci naredijo preprosto tako, da mladičem v gnezdu nataknejo na vrat primerne obročke, ki onemogočijo, da bi mladič prineseno hrano pogoltnil. Takoj ko se starši oddaljijo od gnezda, vzamejo zalogaj iz mladičevega kljuna in ga analizirajo. Po nekajkratnem odvzemu hrane obročke snamejo, da se mladiči nasitijo, potlej pa postopek lahko ponovijo. Tako dobljeni podatki o prehrani so edini verodostojni.

Če hočemo pri vprašanju prehrane ptičev, zlasti seveda lastovk, dobiti kolikor toliko zanesljive odgovore, ne moremo mimo strokovne literature in suhoparnega citiranja. To so namreč edini pravi argumenti. Je pa res, da je prav o vprašanju ptičjega prehranjevanja z želatimi žuželkami napisanega malo in še to bolj okvirno. Nekaj pa vendarle je.

POJE OPSRJE, ZADEK Z ŽELOM PA ZAVRŽE

Za ptiče so čebele nevaren plen, saj je pik njihovih žel lahko smrtonosen. Zato so tisti, ki se že lotevajo takega plena, za premostitev teh težav razvili ustrezne strategije lova. Velika sinica (*Parus major*), ki zlasti pozimi rada stika okoli čebelnjakov, učljiva kot je, kmalu ugotovi, kako priti do zalogaja. S kljunom potrka pred žrelom panja, da vznemiri čebele v njem, in ko katera pride na plano, je po njej. Ujeto čebelo sinica odnese na bližnjo vejo, oprsje skljuva

in poje, zadek pa zavrže. V snegu pod drevjem lahko po številu zavrženih čebeljih zadkov vidimo, kolikšen obrok so si sinice privoščile. Podobno tudi rjavi srakoper (*Lanius collurio*) čebelo zagradi tako, da ga ne more pčiti, nato pa na bližnji preži z njo opravi do konca. Od ujete čebele največkrat zaužije samo oprsje. Tako sinice kot srakoperji imajo močne kljune, s katerim lahko razkosavajo plen.

Med vsemi najbolj razvpiti »čebelojedec« je čebelar (*Merops apiaster*), pri nas gnezdilec zlasti v obpanonskih predelih. Na njegovem jedilniku se znajdejo velike žuželke, hrošči, kačji pastirji, pa različni kožekrilci, tudi taki s strupenimi želi, kot so čebele in ose. Plen s kljunom nekajkrat udari ob vejo in z njim podrgne ob podlago, da se znebi strupa. V iztrebkih čebelarja so našli tudi žela, ki pa so bila poškodovana od udarjanja in drgnjenja ob vejo. Avstrijske raziskave kažejo, da čebelarji trote, ki so

VELIKA SINICA (*Parus major*)
na žrelih panjev pobira pretežno
poškodovane in mrtve čebele.
Na sliki je ujela pegavčka
(*Araschnia levana*).
foto: iStock

ČEBELAR (*Merops apiaster*)
nevarni plen, kot je osa na
sliki, zagrabi s konico svojega
dolgega kljuna in se izogne piku.

foto: Danilo Kotnik

seveda brez žel, ločijo od čebel in jim kot plen dajejo prednost: v hrani, ki so jo dajali mladičem, je bilo 60 % trotov, čeprav je naravno razmerje 50-100 čebel delavk proti enemu trotu.

Tudi **RJAVI SRAKOPER**
(*Lanius collurio*) z razmeroma
dolгим kljunom zagrabi
čebelo (ali hroščana sliki)
tako, da ga ne more pičiti.

foto: Boris Kozinc

LASTOVKA - GLAVNA OBTOŽENKA

Na seznamu obtoženih za napade na čebele in matice pa se včasih (še vedno) znajdejo tudi lastovke. Glede na to, da v bližini čebelnjakov videvamo zlasti kmečko lastovko (*Hirundo rustica*), ostaja ona edina obtoženka. Obtožbe pa so hude.

Poglejmo, kaj je Peter Pavel Glavar leta 1768 napisal o tem, kako iztrebiti sovražnike čebel: »Kar zadeva sovražnike čebel, je lastovka zelo škodljiva, ker v poletu lovi čebele, da prehrani sebe in mladiče. Da to preprečimo, jo je treba streljati, še lažje pa jo je zvečer ujeti v njenem gnezdu. Vpeljati bi bilo treba nabiranje njihovih glav, kakor glav vrabcev. Nikakor pa ne bi smeli siliti k temu ljudi s kaznijo, kar bi gotovo ne razširilo čebelarstva, ampak bi ga kvečjemu osovražilo pri ljudeh: pač pa naj bi s četrť krajcarja nagradili vsakogar, ki bi prinesel lastovičjo glavo. Zelena žolna škoduje divjim, v votlih drevesih gnezdečim čebelam, domačim pa bolj malo, ker navadno ne prileti v bližino hiš. Vendar pa bi lovcem lahko nakazali denarno nagrado za odstrel.« Kar težko verjamemo, da je bilo to osebno mnenje tako razgledanega in pouduhovljenega gospoda, kot je bil Glavar.

Če prebiramo glasilo *Slovenski čebelar* izpred sto let in še nekaj desetletij kasneje, je vse polno obtožb na račun ptičev, zlasti lastovk, temelječih na domnevah ali bežnih opazovanjih. Temelječih tudi na ugotovljenih izgubah matic na prahi, za kar so bile lastovke kar prikladen obtoženec. Vse več glasov je bilo v njihov bran, dokler slednjič niso (skoraj)

prevladali. Pa leta 2007 v *Slovenskem čebelarju* spet lahko preberemo o težavah, ki jih ima z lastovkami čebelar iz okolice Sežane. Po vseh »zdravstvenih, zajedavskih in agrikulturnih nadlogah«, so se nad njegove čebele spravile še lastovke. »Če se vreme spreminja in je dan soparen, sonce pa posije le izpod oblakov, je kot na Kosovem polju – pravi pokol čebel,« je napisal leta 2007 Ivan Atelšek. Urednik *Slovenskega čebelarja* je kar v isti številki revije objavil moj ugovor proti takim trditvam.

SO LASTOVKE RES TAK PROBLEM

Pa si oglejmo, kaj kmečke lastovke pravzaprav jedo. Kot njihovo poletno hrano Stanley Cramp našteva široko paleto različnih žuželčjih skupin, od enodnevnih, kačjih pastirjev, vrbnic, strigalic, mrežekrilcev, metuljev, dvokrilcev, listnih uši, hroščev, do kožekrilcev, kamor med drugim sodijo lesne ose, mravlje, ose in čebele. Slednje pa so zelo širok pojem, saj v to skupino, poleg medonosne čebele, sodijo številne vrste, ki živijo samotarsko ali v manjših skupinah. V Sloveniji je bilo doslej najdenih kar neverjetnih 563(!) vrst čebel, o čemer je leta 2014 pisal Andrej Gogala. Kadar strokovna literatura navaja, da se kmečke lastovke, ali kakšni drugi ptiči, hranijo tudi s čebelami, moramo torej upoštevati, da sem sodijo številne vrste, ki so kot hrana že zaradi svoje velikosti bolj prikladne kot medonosna čebela.

Cramp nadalje navaja, da so s pomočjo vratnih obročkov pri mladičih kmečke lastovke na Češkoslovaškem med 4606 ujetimi žuželkami našli 62,3 % dvokrilcev (trepetavke in prave muhe), med ostalimi tudi 4,4 % kožekrilcev. Pri raziskavah v Walesu so z 91,5 % prevladovale muhe, kožekrilcev, v glavnem mravelj, pa je bilo 2,6 %.

Pri analizi hrane kmečke lastovke Urs Glutz von Blotzheim in Kurt Bauer navajata kot najpomembnejše dvokrilce (muhe in komarje), nadaljnji pomembni skupini sta škržatki in listne uši, med predstavniki kožekrilcev pa omenjata samo mravlje in najezdnike. Za želate žuželke, kot so čebele in ose, navajata, da pri lastovkah niso priljubljene, vendar niso povsem izključene, ugotovljeno je celo bilo, da so z njimi brez škode hranile mladiče.

POGLEJMO ŠE MALO ŠTEVILKE

Na višku razvoja, v času, ko imajo mladiče tudi lastovke, matica neutrudno zalega, na dan odloži do 2000 jajčec. Nekaj jih med razvojem propade, večina se pa razvije v odrasle živali, čebele delavke, ki jih je na višku razvoja v panju okoli 40.000. V tem času živijo okoli pet tednov, opravljajo različna dela v panju, na pašo pa izletavajo le kaka dva tedna. Potlej pa se jim življenjski vek izteče. Vsak dan jih zunaj premine le malo manj, kot se v panju povali novih. Pri čebelnjaku, ki ima recimo 24 panjev naseljenih družin, vsak dan ostane zunaj na tisoče čebel.

Pozimi v Sloveniji propade okoli 30.000 čebeljih družin, preprosto zaradi malomarnosti čebelarjev. Ker jih niso oskrbeli z zadostno zimsko zalogo hrane, jih pobere lakota, ali pa jeseni niso opravili obveznega zdravljenja, da bi zmanjšali število zajedavcev varoj na čebelah, in družina še pred iztekom zime žalostno propade. Pa nič kaj dosti ne slišimo, kakšno število čebel imajo na vesti brezvestni čebelarji.

Z izjemno velikim plenom imajo lastovke preveč opravka, zato v glavnem ulovijo le malo večš in čebel.

PREDNOST DAJE VEČJIM ŽUŽELKAM

Prehrano kmečke lastovke je temeljito raziskovala gAngela Turner. Posebno pozornost je posvečala predvsem velikosti plena in z njim v zvezi ugotavljala, koliko energije lastovka porabi za lov različno velikih žuželk. S pomočjo vratnih obročkov je analizirala hrano, ki so jo starši prinašali 8 do 17 dni starim mladičem. Lastovka lovi žuželke vse dokler količina ni primerna, da iz njih oblikuje nekakšen svaljek, ki ga nato odnese mladičem. Pri analizah teh svaljkov je avtorica ugotovila, da kmečka lastovka daje prednost večjim žuželkam, kot so recimo muhe, pred manjšimi, kot so na primer listne uši. V posameznem svaljku je naštel največ 15 večjih žuželk in 3 majhne, najmanj pa 11 velikih in 40 majhnih. Pri merjenju v lov vložene energije je ugotovila, da jo lastovka porabi veliko manj pri lovu manjšega plena, ker leti počasi v lagodnem drsečem letu. Večji plen, ki je seveda

PASASTI BLEŠČAVEC (*Calopteryx splendens*) je pogost plen čebelarja.
foto: iStock

Glavnino hrane kmečkih lastovk sestavljajo velike muhe, kot je npr. muha vrste *Muscina stabulans*.

foto: Janez Gregori

Plen kmečke lastovke je tudi enodnevnik **MAJSKA MUHA** (*Ephemera danica*).
foto: iStock

RDEČA GOZDNA MRAVLJA (*Formica rufa*) je plen v času svatovanja, ko imajo samice in samci krila.
foto: iStock

energetsko izdaten, leti hitreje in lastovka z ne-prestanim zamahovanjem s perutmi porabi veliko energije. Pri izjemno velikem plenu, ki je na meji še sprejemljivega, kot so večje in čebele, je verjetno, da imajo lastovke z njim preveč opravka, zato v glavnem lovijo le malo takega plena.

Poglejmo še »koristno« plat lastovk. Polovijo ogromno različnih žuželk, ki nam niso ljube - če pomislimo samo na muhe in komarje. Razveseljujejo nas s svojo navzočnostjo, z izkazovanjem zaupanja, da si z nami delijo streho, njihovo gostolenje je, v današnjem jeziku temu lahko rečemo čista dodana (še neobdavčena) vrednost, h kvaliteti našega življenja!

Kmečke lastovke lovijo večji plen, predvsem so to muhe.

JANEZ GREGORI, profesor biologije, je službeno pot začel na Zavodu RS za varstvo narave v Ljubljani. Kratak čas je učil na osnovni šoli, potem pa je bil dolga leta kustos za vretenčarje v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Od leta 1979 ureja muzejsko glasilo *Scopolia*. Bil je ustanovni član DOPPS-a in v prvem mandatu njegov predsednik. Osredotočen je bil na varstvo vretenčarjev. Pokoj preživlja v Podkorenu, kjer čebelari.

foto: **Ciril Mlinar Cic**

Švicarji so ugotavljali zastopanost trotoev v prehrani kmečkih lastovk. Čeprav je plen videti privlačen za lastovke, so bili rezultati nepričakovani. Pod lastovičjimi gnezdi so zbrali več 100 g lastovičjih iztrebkov in jih analizirali glede na delce trotoev v njih. Samo v dveh vzorcih so našli delce trotoev teles (glave, noge, delce kril), kar je pomenilo samo 0,13 % od skupne količine hrane. V nobenem iztrebku niso našli delov teles čebel delavk.

Iz povedanega lahko povzamemo, da kmečke lastovke lovijo večji plen, predvsem so to muhe. Čebele so zanje zgornja meja sprejemljivega, zato lovijo le malo takega plena.

Domneva, da lastovke lovijo matice, je verjetno težko dokazljiva in tudi malo verjetna. Če so čebele za lastovke zgornja meja velikosti še sprejemljivega plena, ni razumljivo, zakaj bi se lotevale matic, ki so še precej večje, letijo hitreje od čebel delavk in niso glede žela nič manj nevarne. Zaradi hitrosti leta pa še težje ulovljive - in vprašljive za lastovičjo energetsko bilanco.

O škodi, ki naj bi jo delale lastovke na čebelah, čebelarji v glavnem le mislijo. Treba se bo potruditi, da bodo o tem tudi čim več vedeli. Da bodo imeli nesporne dokaze za svoje trditve, potlej šele lahko v nekoga uperijo prst.

Viri:

- ATELŠEK, I. (2007): Po vseh zdravstvenih, zajedavskih in agrokulturnih nadlogah nad čebele zdaj še lastovke. - *Slovenski čebelar* 109(10): 299-300.
- CRAMP, S., *ur.* (1985): The Birds of the Western Palearctic. Vol. IV. - Oxford University Press, Oxford.
- CRAMP, S., *ur.* (1988): The Birds of the Western Palearctic, Vol. V. - Oxford University Press, Oxford.
- GLAVAR, P. P. *et al.* (2017): Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Novo mesto: Regionalna čebelarstva zveza Petra Pavla Glavarja; Lukovica: čebelarstva zveza Slovenije, 352 str.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM, U. N., BAUER, K. M. (1985): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. AULA Verlag, Wiesbaden.
- GOGALA, A. (2014): Čebele Slovenije. - Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana, 179 str.
- GREGORI, J. (2007): Kaj si čebelarji mislimo o lastovkah in čebelah. - *Slovenski čebelar* 109(10): 300-302.
- SPRECHER-UEBERSAX, E. (2010): Dhronen - eine ideale Futterquelle für Vögel? - *Schweizerische Bienen-Zeitung* 133(2): 18-21.
- TURNER, A. K., 1982: Optimal Foraging by the Swallow (*Hirundo rustica*, L): Prey Size Selection. - *Anim. Behav.* 30: 862-872.

Kmečka lastovka lovi žuželke vse dokler količina ni primerna, da iz njih oblikuje nekakšen svaljek, ki ga nato odnese mladičem.

foto: **iStock**

LASTOVKE – POD MOJO STREHO?

// Tjaša Zagoršek

Ljudje že od nekdaj radi opazujemo ptice in njihovo vedenje ter navdušeno prisluhnemo njihovemu petju. Vsako pomlad se veselimo prihoda znanilk pomladi, lastovk, ki na svoji poti iz Afrike prepotujejo več sto kilometrov dnevno, da bi se vrnile pod rodni krov. Te male, čudovite ptice so na svoji poti izpostavljene stradanju, izčrpanosti in nevihtam, zato ob vrnitvi v našo deželo potrebujejo razumevanje in pomoč, da si čim prej opomorejo in začnejo gnezditi.

Lastovke so že od nekdaj tesno povezane z ljudmi in njihovimi prebivališči, zato je nujno, da njihovih gnezd ne uničujemo, tudi če pod njimi puščajo nekaj umazanije in iztrebkov. V nasprotju s kmečko lastovko (*Hirundo rustica*), ki si gnezdo zgradi v notranjosti stavb, mestna (*Delichon urbicum*) pogosto gnezdi na zunanjih fasadah stavb, zato se pod njenimi gnezdi nabirajo iztrebki mladičev. Če je to za vas moteče, lahko 80 centimetrov pod gnezdo namestite varovalno polico, ki bo iztrebke prestrezala.

Vsako leto na društvu zabeležimo vse več primerov odstranjevanja gnezd mestnih lastovk. V obdobju 2000–2019 smo zabeležili kar 15 večjih primerov, kjer je bilo prizadetih vsaj 610 gnezd. Na udaru človeške brezbržnosti pa niso samo gnezda lastovk. Žal se srečujemo tudi s primeri, ko ljudje v okolici svojega doma uničujejo gnezda vrabcev, sinic, šmarnic in kosov. Tudi tem pticam lahko pomagamo z nameščanjem gnezdilnic. Poskrbimo torej za naše sosovalce, ki bodo vzdrževali ravnovesje okoli našega doma z lovom žuželk in nam popestrili vsakdanjik. Od nas bo to zahtevalo le malo potrpljenja in dobre volje, zanje pa to pomeni preživetje v čedalje bolj zahtevnem okolju.

V Sloveniji so vse vrste ptic zavarovane z Uredbo o zavarovanih prosto živčih živalskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, z vsemi spremembami). Zavarovana so tudi njihova gnezda, kar pomeni, da jih je **prepovedano odstranjevati in uničevati**. To je mogoče le v izjemnih primerih, če izvajalec pred tem pridobi posebno dovoljenje, ki ga izda Agencija RS za okolje in prostor. Gnezda je dovoljeno odstraniti tudi v primeru, če ima izvajalec gradbeno dovoljenje (npr. za rekonstrukcijo hiše). Toda tudi v primeru naštetih izjem poskrbimo, da gnezd NE odstranjujemo v času, ko ptice gnezdijo, torej od spomladi so jeseni.

Dodajamo povezavo na spletno stran StopKrivolov, kjer je objavljen načrt varovalnih polic za preprečevanje onesnaženja fasad: <https://stopkrivolov.ptice.si/praznujmo-prihod-lastovk-v-nase-domove-ne-unicujmo-njihovih-gnezd/>

Vsako leto na društvu zabeležimo vse več primerov odstranjevanja gnezd **MESTNIH LASTOVK** (*Delichon urbicum*).

foto: iStock

Lastovki lahko pomagamo tudi s postavitvijo gnezdilnic na svoji hiši ali balkonu.

foto: Maks Sešlar

KOSTARIKA –

»PURA VIDA*«

// Tom Turk

Letos, konec januarja, ko še nič ni kazalo, da bi koronavirus lahko prerasel do sedanje pandemije, sem se z 19 študenti biologije že petič v zadnjih osmih letih odpravil na tritedensko ekskurzijo v Kostariko, sanjsko deželo za vsakega biologa, eno res vročih točk biotske raznovrstnosti, saj tam živi okrog 4 % vseh znanih vrst na našem planetu. Ptice, kakšnih 900 vrst jih je, so vsekakor pomemben del biotske raznovrstnosti te dežele. Zanimivo je, da so si »Ticosi«, kot si pravijo prebivalci Kostarike, ob vsej pestrosti avifavne za svojo nacionalno ptico izbrali popolnoma nevpadljivega glinastega kosa (Turdus grayi). Resnici na ljubo pa je treba priznati, da ptica res lepo poje in živi po celi Kostariki.

Kostarika je država v Srednji Ameriki, ki je velika za dve Sloveniji in pol in ima približno tudi tolikokrat več prebivalcev. Zaradi svoje lege in geografskih ter s tem povezanih klimatskih značilnosti je Kostarika resnično ustvarjena za neverjetno pestrost rastlinskega in živalskega sveta, ki močno zaznamuje ne le njene podobe, marveč tudi ekonomijo dežele. Tropska raziskovalna postaja v La Gambi, kjer s študenti preživimo večino časa, je formalno del Univerze na Dunaju. Dobršen del deževnega gozda, ki jo obdaja in ga imenujejo tudi tropski deževni gozd Avstrijcev, pa je danes del nacionalnega parka Piedras Blancas. Postajo so ustanovili leta 1993 po zaslugi velikega ljubitelja narave in svetovno znanega violinista Michaela Schnitzlerja, ki je dunajski univerzi podaril veliko zemlje na območju današnjega parka, a pod pogojem, da ustanovijo

postajo in začnejo z naravovarstvenimi projekti in predvsem pogozdovanjem opuščenih plantaž banan.

KAR 179 DREVESNIH VRST NA ENEM HEKTARJU

Nacionalni park Piedras Blancas, bližnji rezervat Golfo Dulce, ki leži na dnu velikega Sladkega zaliva (Golfo Dulce), in eden najbolj znanih nacionalnih parkov v Kostariki Corcovado na polotoku Osa so zadnje preostalo, skoraj strjeno območje nižinskega tropskega deževnega gozda na tihomorskih obalah Amerik. Danes velja, da območje parkov obsega 28 ekosistemov, od katerih je dobra polovica naravnih, pet delno naravnih in osem antropogenih. Po biotski raznolikosti nedvomno prevladuje primarni deževni gozd, kjer so botaniki na enem

*Običajni pozdrav Kostaričanov, ki pomeni čisto življenje.

Jutranje meglice se vlečejo
čez tropski deževni gozd
**V NARODNEM PARKU
PIEDRAS BLANCAS.**

ZNAČILNOSTI DEŽELE:

Lega: država v Srednji Ameriki med 8 in 11 °S, na jugu meji na Panamo, na severu na Nikaragvo, vzhodna obala je del Karibov (Atlantika), daljša in bolj razvejena zahodna obala pripada Pacifiku.

Najvišji vrh: vulkan Cerro Chirripo (3821 m)

Površina: 51.100 km²

Št. prebivalcev: 5 milijonov (2018)

Zanimivi parki: skoraj 30 % celotnega ozemlja pokriva 28 nacionalnih parkov in več naravnih rezervatov. Najbolj znani so: Corcovado, Monteverde, Tortuguero, Arenal in Piedras Blancas.

Št. vrst ptic: več kot 900 vrst

Št. endemitov: 3 vrste na celini, 3 na otočju Cocos, na skupnem območju Kostarike in Paname pa je skoraj 70 vrst ptic endemitov

AMAZONSKI PASAT

(*Chloroceryle amazona*)
je srednje velik,
plašen vodomec.

samem hektarju površine popisali kar 179 drevesnih vrst. V tem relativno malem delu Kostarike lahko opazujemo okrog 500 vrst ptic, ki živijo v primarnem in sekundarnem deževnem gozdu, v obalnih obsežnih mangrovah, ob številnih rekah in potokih, na mejnih območjih, ki prehajajo iz enega ekosistema v drugega in tudi v antropogenih ekosistemih. Poleg ptic je na tem območju zelo bogata tudi herpetofavna. Samo ob majhnem potočku, ki teče mimo postaje v La Gambi, lahko najdemo okrog 30 vrst žab in seveda tudi številne kače, od teh nekaj, s katerimi ni dobro češenj zobati. Taki sta vsaj dve: gad trepalničar (*Botriechis schlegelli*) in še veliko bolj nevarna ameriška suličarka (*Bothrops asper*). S prvo se je letos uspelo nespametno spopasti tudi enemu izmed naših študentov. No, na srečo se je zgodba tako zanj kakor za kačo srečno končala.

KRALJEVSKI JASTREB
(*Sarcoramphus papa*) je največji in najmanj številen jastreb v Kostariki.

GAD TREPALNIČAR
(*Bothriechis schlegelli*)

FLAVTASTI ZSPANEC
(*Nyctibius griseus*) oponaša suh štrcelj drevesne veje ali pa podaljšek suhega debla.

Dokaj redki gosti na območju Sladkega zaliva so **MODRONOGI STRMOGLAVCI** (*Sula nebowxii*), bolj znani z otočja Galapagos.

KRALJEVI TIRANČEK
(*Onychorhynchus coronatus*) je eden manj pogostih tirančkov. Samčica krasi rdeče modra perjanica, ki pa jo redko razpre.

Samec **VELIKE HOKOJKE**
(*Crax rubra*)
foto: iStock

Najbolj ikonična žabica Kostarike je nedvomno **RDEČEOKICA** ali rdečeoka aga (*Agalychnis callidryas*).

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

- mrvljiva tangara**
(*Habia atrimaxillaris*),
- jasana** (*Jacana spinosa*),
- gozdni mokož**
(*Aramides cajaneus*),
- ameriški mali martinec**
(*Actitis macularius*),
- marmornati kljunač**
(*Limosa fedoa*),
- vilet** (*Tringa semipalmata*),
- obcestna kanja**
(*Rupornis magnirostris*),
- rumenoglava kimakima**
(*Milvago chimachima*),
- kričavi sokol**
(*Herpetotheres cachinnans*),
- čolnarica**
(*Cochlearius cochlearius*)

OGROMNE HOKOJKE IN MALI BRENČAČI KOLIBRIJI

Kot rečeno, silno število ptičjih vrst na tem območju je vsekakor preveliko, da bi omenili vse, zato le nekaj najbolj značilnih. Začnimo z maskoto raziskovalne postaje v La Gambi. To je velika hokojka (*Crax rubra*). Nekaj parov teh res velikih kur se skupaj z agutiji (*Dasyprocta aguti*) brez strahu stalno sprehaja po vrtu postaje. Samica je rjasto rjava in ima progast rep, samec pa je popolnoma črn, ima le bel trebuh, njegov kljun pa krasi rumena voščenka. Tako samec kakor samica imata na glavi tudi perjanico, ki jo dvigneta ob vsaki priložnosti. Samec se oglašča z globokim »huuu«, kar je eden bolj prepoznavnih zvokov tropskega gozda. Če so hokojke res velike ptice, pa so na drugi strani velikostnega spektra kolibriji (Trochilidae). V Kostariki jih živi kar 56 vrst. Ti neutrudni brenčači, ki tehtajo od 2 do 12 g, švigajo od cveta do cveta in večino dneva porabijo za to, da dobijo dovolj hrane, da se potem spet lahko hranijo. Živijo na metabolnem robu, ker za letenje potrebujejo ogromno energije. Nekateri kolibriji s perutmi zamahnejo kar 80-krat na sekundo, srce pa jim utripne 300-krat v minuti.

Le ponoči so v stanju torporja (nekakšnečasne hibernacije), v katerem se jim srčni utrip in telesna temperatura močno znižata.

Največja skupina ptic v Kostariki so tirančki (Tyrannidae). Ti štejejo skoraj 80 vrst. So najbolj obsežna neotropska družina. Večina jih ima močan kljun in sopretežno rjavih, rjastih ali sivozelenkastih odtenkov, trebušna stran pa je pogosto rumene barve. Eden bolj vpadljivih muharjev je sicer precej redek kraljevi tiranček (*Onychorhynchus coronatus*). Samec ima živo obarvano perjanico, ki pa jo le redko razpre. Največji in tudi zelo pogost predstavnik teh ptic pa je rumeni tiranček (*Pitangus sulphuratus*), dokaj velika ptica z rumenim trebuhom in značilno črno masko. Veliko predstavnikov neotropskih ptic spada med tangare (Thraupidae), ki so pogosto živih barv in se večinoma hranijo s plodovi. Nekatere vrste pa so tudi redni obiskovalci krmilnic, kjer jih precej laže opazujemo kakor v visokih krošnjah. Omenimo še trogone (Trogonidae), ki so poleg mrvljarjev (Formicariidae) morda najbolj značilni ptiči neotropskega deževnega gozda. V Kostariki živi 10 vrst teh živo obarvanih ptic, približno polovico jih lahko najdemo tudi na območju raziskovalne

Ta mali **KOLIBRI** vrste *Lophornis adorabilis*, ki v letu bolj spominja na velikega čmrlja kakor na ptico, je dokaj redek, a le eden od 56 vrst kolibrijev, ki živijo v Kostariki.

postaje v La Gambi. Pri trogonih je izrazit spolni dimorfizem, samice se od samcev ločijo predvsem po barvi glave in prsi, tako kot večina samcev pa imajo tudi one izrazito črno-belo progast rep. Trogone lahko v deževnem gozdu slišimo, če pa jih hočemo videti, moramo biti zelo pozorni, da v nepreglednem zelenilu izluščimo ptico od njegove okolice. Od drugih za deževni gozd značilnih ptic omenimo pipre (Pipridae), tukane (Ramphastidae), bleščavce (Galbulidae), motmote (Motmotidae), žolne (Picidae), lončarje (Furnariidae) in mravljarje (Thamnophilidae oz. širše Formicariidae). Posebno mesto na tem seznamu si zasluži zelo redek in ogrožen kraljevski jastreb (*Sarcoramphus papa*).

MOČVIRSKA PISANOST

Nekatere ptice so vezane na močvirja, ki jih je v gozdu malo, a na območju postaje je kar nekaj mlak, kjer se zadržujejo ameriške listne putke ali jasane (*Jacana spinosa*), ki se s svojimi dolgimi nogami in prsti sprehajajo po vodnem rastlinju. Življenjsko okolje si delijo z bolj okornimi škrlatnimi ameriški sultankami (*Porphyrio martinicus*) in z dokaj plašnimi gozdnimi mokoži (*Aramides cajaneus*). Ob obrežjih večjih in manjših rek, ki tečejo skozi deževni gozd, lahko opazujemo predstavnike pobrežnikov in prodnikov, ki so zimski gosti in tu prezimujejo, kot npr. veliki in mali rumenonogi martinec (*Tringa melanoleuca* in *T. flavipes*) ter ameriški mali martinec (*Actitis macularius*). Pobrežnike srečamo tudi ob obalah z mangrovami. Tam na blatnih obalah stikajo za hrano mali škurhi (*Numenius phaeopus*), marmornati kljunači (*Limosa fedoa*) in najpogostejši vilet (*Tringa semipalmata*). Od ujed bomo ob rekah naleteli na zelo pogosto

obcestno kanjo (*Rupornis magnirostris*), redkeje na rumenoglavo kimakimo (*Milvago chimachima*). Če bomo imeli srečo, bomo zaslišali tudi smehu podobno oglašanje kričavega sokola (*Herpetotheres cachinnans*), ob estuarjih rek in v mangrovah pa lovi ribji orel (*Pandion haliaetus*). Izredno dobro oko pa mora imeti človek, da podnevi na kakem drevesnem štrclju opazi njegov naravni podaljšek v obliki flavtastega zaspanca (*Nyctibius griseus*). Številne ptice v mangrovah so čaplje (Ardeidae), npr. gologrta progasta čaplja (*Tigrisoma mexicanum*) ter po nenavadnem kljunu lahko prepoznavna čolnarica (*Cochlearius cochlearius*). Ob potokih, rekah in mangrovah se zadržujejo tudi vodomci (Alcedinidae) in različne vrste ibisov (Threskiornithidae).

foto: vse, razen hokojke, **Tom Turk**

Ogrožene papige are spet letijo nad deževnim gozdom.

Za konec pa še skok k morski obali Sladkega zaliva. Pred dvema letoma smo imeli veliko srečo, da smo tam naleteli na manjšo kolonijo modronogih strmoglavcev (*Sula nebouxii*), sicer bolj znanih z Galapaških otokov. Ob obalah Sladkega zaliva in polotoka Osa pa so doma tudi svetlordeče are (*Ara macao*). Te velike papige so bile do nedavnega močno ogrožene. Z nadzorovano vzrejo in programom ponovnega naseljevanja pa so se njihove populacije obnovile, tako da parčke teh res lepih ptic pogosto vidimo, kako letijo nad deževnim gozdom, ki se strmo spušča v morje.

Kostarika, kar se tiče ptic in seveda vsega drugega, nikoli ne razočara, vedno pa preseneti, saj ob vsakem obisku odkrijemo in vidimo kaj novega.]

PET NAUKOV CERKNIŠKE BOBNARICE

// Katarina Denac

BOBNARICA (*Botaurus stellaris*) nam je letos porušila skrbno načrtovano terensko delo. foto: **Miran Krapež**

Bobnarica (*Botaurus stellaris*) nam je letos porušila skrbno načrtovano terensko delo, saj se na Cerkniško jezero ni vrnila v začetku aprila, kot smo predvidevali, temveč je bilo njeno bobnanje prvič slišano šele 17. maja, in sicer v Leviščih. Njen pozni prihod je najverjetneje posledica suše, zaradi katere prej enostavno ni bilo primernega poplavljenega življenjskega okolja zanjo. Prvi nauk je bil torej »Ne načrtuj ničesar v zvezi z bobnarico na Cerknjškem jezeru, saj te bo presenetila bodisi voda bodisi bobnarica (v najslabšem primeru pa oboje)«.

POTUHNILA SE JE IN NAS PUSTILA MIMO

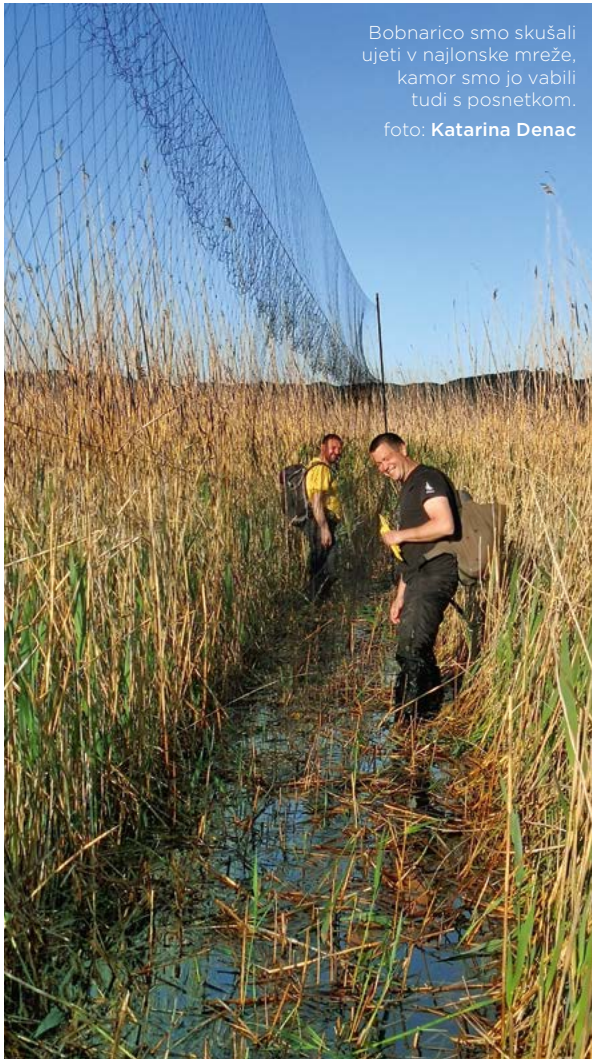
Ker pa se na DOPPS-u ne damo kar tako, smo teden dni kasneje stopili v akcijo. V Leviščih smo postavili 69 m najlonskih mrež za lov ptic. Ob večernem mraku smo trije skušali bobnarico s počasno hojo »v strelcih« prijazno prepričati, da bi zapustila svoje pevske mesto in se ulovila v mreže, vendar se je meni nič tebi nič potuhnila in nas pustila, da smo šli mimo. Ob razočaranem pogledu na prazne mreže se nam je samec hripavo posmehnil za hrbotom. Drugi osvojeni nauk se je glasil »Ena prefrigana bobnarica odtehta več kot tri ornitologe. Sedaj ste na mojem terenu in ne v svoji dnevni sobi«. Zato smo ubrali drugačno taktiko – v mreže smo jo skušali privabiti s posnetkom. Glede na tuje izkušnje je ta metoda učinkovita predvsem v začetku gnezditvene sezone, takoj ko se samci vrnejo na gnezdišča. Resda datumsko sedaj nismo več na začetku gnezditvene sezone (v običajnih razmerah bi mladiči bobnarice od sredine maja naprej že zapuščali gnezda), ampak ker je samec prišel tako pozno, je bilo vredno poskusiti. No, na posnetek samec ni niti mrtnil – »vkopal« se je na svoji pevski platformi in bobnal vsakih nekaj minut. Po okoli treh urah predvajanja posnetka brez kakršnegakoli uspeha smo pobrali mreže, zlili vodo iz svojih škornjev in ga prepustili družbi regljajočih žab. Tretji nauk se je glasil »Ne poskušajte s tako cenenimi forami, kot je predvajanje posnetka. Kateragakoli drugega samca, najsi bo pravi ali lažni, posekam v vztrajnostil!«.

Med gazenjem po gostem trstiču smo našli tudi morebitno gnezdo bobnarice, ki pa je žal samevalo. foto: **Tomaž Mihelič**

NOVI IZZVI

V moškem delu ekipe je nato ves teden tlela nekakšna vročičnost, v kateri so se mešali ranjeni lovski ponos, sama izzivalnost te naloge in seveda obveza iz prijavnice projekta, dodatno podčrtana s spodbudo Evropske komisije, naj se za lov bobnarice vsekakor potrudimo še letos. Padali so

Bobnarico smo skušali ujeti v najlonske mreže, kamor smo jo vabili tudi s posnetkom.
foto: Katarina Denac

predlogi o lovu s čim večjo ekipo, ko se bobnarica ne bi mogla potuhniti, pa o zagraditvi pojočega samca z mrežami v obliki črke U, pa tudi o tem, da bi jo kratko malo pokrili z ribiškim sakom (bi rada videla junaka, ki je to sposoben narediti sredi gostega trstičja ...). Tako smo do 1. junija v teoriji izboljšali metodo lova in se odločili, da kombiniramo zagraditev z mrežami v obliki črke U z večjim številom ljudi, ki bi bobnarico pognali v mrežo. Na terenu se nas je zbralo šest, vendar nas je pričakal četrti nauk »Ne domišljate si, da bi lahko pomislili na vse, kar lahko gre po svoje, in pravočasno pripravili rešitve«. Samec je namreč tokrat bobnal izjemno poredkoma. Pravzaprav smo ga najprej eno uro čakali, da se je sploh prvič oglasil. Ko smo se mu približevali v želji, da ga natančno lociramo, se je iz trstičja pred nami dvignila bobnarica in odletela zelo daleč v smeri Žerovnice. Bili smo prepričani, da smo po nesreči preplašili bobnajočega samca. Ko se je ekipa poklapano zbrala, da raz-

misli, kako naprej, pa je samec zabobnal z istega mesta kot prej – preplašili smo torej najverjetneje samico! Samec je nato bobnal vedno redkeje, na kakšnih 15-20 minut, tako da je bila izkušnja določanja njegove natančne lokacije prav zenovska – stojiš sredi močvirja, čakaš na bobnanje, poslušaj žabe, gledaj zvezde in pozivaj vsa božanstva, vesolje in tudi bobnarico samo, naj se čim prej oglasi, kajti v noge te zaradi z vodo napolnjenih škornjev pričinja prav neprijetno zebsti. Kdor pozna stavek »Sedim v močvirju in premišlujem« iz radijske oddaje »Zapisi iz močvirja« na Valu 202, si lahko zelo dobro predstavlja, kako je potekal lov na bobnarico. Čeprav, resnici na ljubo, smo mi stali in ne sedeli. Premišljevali pa smo intenzivno, o raznoterih rečeh, ne nazadnje tudi o smiselnosti svojega trenutnega početja. Sem in tja smo še pogledali na krvaveče roke, ki jih je porezal trst, in si pomeli boleče oko, v katero se nam je taista rastlina zapičila med gazenjem.

*Drugi osvojeni nauk se je glasil
»Ena prefrigana bobnarica odtehta
več kot tri ornitologe.«*

Po okoli štirih urah poskusov, da natančno določimo lokacijo samca, smo mu bili sicer bližje, vendar še vedno predaleč stran, da bi lahko postavili mreže za lov. Poleg tega je bilo videti, kot da se malo umika pred nami. Kdo bi mu zameril? Že gaziti po gostem trstičju ponoči je skrajno neprijetna izkušnja, kako mora biti šele, če slišiš, kako proti tebi prodirajo hrustajoči zvoki lomečega se trstičja. Naša morala je na tej točki upadla, kajti pri dotedanji hitrosti dela bi ga natančno locirali ravno nekje ob jutranjem svitu. Odločili smo se, da mu pustimo preostanek noči, in modrovali, kako smo vsakič bogatejši za nekaj izkušenj. Peti nauk cerkniške bobnarice je tako »Na koncu boste zelo izkušeni, a kljub temu premagani ...«.

Ekipa lovcev na bobnarico je bila dobro razpoložena - kljub porazu.

foto: Tomaž Mihelič

X-T4

FUJIFILM

100-400mm F4.5-5.6

FOTOGRAFIJA V GIBANJU

Izdelava fotoaparata, primernega tako za fotografijo kot za video, ni enostavna naloga. X-T4 je naša do zdaj najmočnejša kamera serije X. Uporaba senzorja X-Trans CMOS četrte generacije, X-Processor 4, na novo razvit kompakten sistem za stabilizacijo slike v ohišju (IBIS), nov način simulacije filma "ETERNA Bleach Bypass" in druge funkcije smo razvili na podlagi povratnih informacij uporabnikov. Fujifilm X-T4 ponuja kakovost slike, ki zadovolji zahteve profesionalnih fotografov in video snemalcev.

- › Stabilizacija v ohišju
- › Nov, v vse smeri gibljiv LCD zaslon
- › Močnejša baterija
- › Video: 4K 60fps, FullHD 240fps

MLADIČI PEGASTE SOVE NA OBISKIH V TUJIH GNEZDIH

// Ana Pšeničnik

Pri nekaterih vrstah ptic lahko zasledimo kleptoparazitizem, pojav, kjer osebek krade hrano drugemu osebkju. Primer takšnega vedenja znotraj iste vrste je opisan tudi pri pegasti sovi (*Tyto alba*). Pegasta sova je teritorialna vrsta. Zaradi velikih razdalj med gnezdi oz. teritoriji teh sov so pri njih malokrat opazili pojav kleptoparazitizma, še manj pa o tem napravili študije. Ravno zaradi neraziskanosti je ta primer vzbudil zanimanje raziskovalcev. Opazili so, da mladiči pegaste sove lahko obišejo gnezdo druge pegaste sove, kjer izkoriščajo gostiteljevo hrano in skrb ter tako izpodrivajo mladiče, ki so pravi potomci gostitelja.

OD KOD SO PRIŠLI MLADIČI

Mladiči pegaste sove se po prvi menjavi puha v perje lahko odpravijo v tuje gnezdo, kjer gostiteljevim mladičem odžirajo hrano in so do njih agresivni. V raziskavi so avtorji članka analizirali 111 gnezd, v katerih so mladiče označili z obročki, da so jih lahko prepoznali ob morebitni menjavi gnezd. V devetih gnezdih so našli enega ali dva tuja mladiča. Želeli so ugotoviti, kako bodo tuji mladiči v gnezdu vplivali na razvoj gostiteljevih, zato so zbrali podatke o izleženih mladičih ter koliko mladičev je preživel do stopnje, ko puh zamenjajo v perje. Domnevali so, da bodo tuji mladiči slabo vplivali na gostiteljev zarod.

OPAŽANJA PRI PEGASTI SOVI

Mladiči pegaste sove so gnezdomci, kar pomeni, da so še dolgo po izleganju odvisni od oskrbe staršev. Zaradi tega se nekaj časa razvijajo v rodnem gnezdu, ob menjavi puha v perje pa lahko odletijo v tuja gnezda. Menjava gnezda je torej pojav, ko

mladiči zapustijo svoje rodno gnezdo in obišejo tuje. Vsi t. i. vsiljivci v tujih gnezdih so bili v raziskavi stari med 50 in 80 dni (gostiteljevi mladiči pa med 30 in 60 dni).

Ker pegasta sova ni sposobna ločevati med tujimi in lastnimi mladiči, so lahko tuji mladiči, ki so navadno starejši od mladičev gostitelja, uspešnejši od mlajših, gostiteljevih, in dobijo več hrane. Posledično vplivajo na višjo umrljivost gostiteljevih mladičev, saj starši ne povečujejo plena, namenjenega zarodu. V petih od devetih gnezdih so našli po enega ali dva mrtva mladiča gostiteljev, ki so najverjetneje poginili zaradi stradanja. V enem gnezdu so našli še živega gostiteljevega mladiča, ki pa je kazal znake podhranjenosti in je imel poškodovan kljun. Med raziskanimi gnezdi je 8,1 % gnezd gostilo tuje mladiče in povsod je to slabo vplivalo na potomce. Mladičev, ki so se razvili do stopnje letenja, pa je bilo v gnezdih z vsiljivci manj kot v gnezdih brez njih. Predpostavka, da vsiljivci v tujih gnezdih negativno vplivajo na gostiteljeve mladiče, je bila ob teh rezultatih potrjena. Kljub temu so potrebne dodatne raziskave, da bi lahko natančneje ugotovili, kako mladiči izbirajo tuja gnezda ter kako dolgo se v njih zadržujejo.

ZANIMIVOSTI

Najdaljša razdalja med rodnim in gostiteljskim gnezdom je znašala 4315 m. V treh gnezdih so našli po dva vsiljivca hkrati, ki sta izviral iz istega rodnega gnezda. V eno izmed študij so v eno gnezdo nastavili kamero in posneli agresivno vedenje in krajo hrane tujega mladiča (<https://www.youtube.com/watch?v=tufED6d2blw>).

MLADIČ PEGASTE SOVE (*Tyto alba*) lahko v tujem gnezdu odžira hrano gostiteljevim mladičem in je do njih agresiven.

foto: iStock

Vir:

CHARTER, M. s sod. (2018): The presence of kleptoparasitic fledglings is associated with a reduced breeding success in the host family in the barn owl. - *Journal of avian biology* 49 (7), 1-6.

ŽELVJA ZGODBA V NARAVNEM REZERVATU ŠKOCJANSKI ZATOK

// Kim Ferjančič

MOČVIRSKA SKLEDNICA
(*Emys orbicularis*) je kazalec
dobrega stanja v naravi.

O stanek morskega zaliva ob izlivu rek Rižane in Badaševice v Jadransko morje je danes poznan kot Naravni rezervat Škocjanski zatok. Po dramatični zgodovini in črnem scenariju zaradi številnih regulacijskih posegov je ta košček obalnega močvirja le dočakal srečen konec. Z zavarovanjem leta 1998 je rezervat začel pisati zgodbo o uspehu, ko je obnovil uničena življenjska okolja.

IN BILA JE ŽELVA

Ptice so bile tiste akterke, ki so v glavni vlogi predstavile uničevanje narave ter številnim ljudem vzbudile željo po ohranitvi tega prostora. Poleg njih pa so pomembno vlogo odigrale še druge vrste, med katerimi je tudi edina domorodna sladkovodna vrsta želve, močvirska sklednica (*Emys orbicularis*). Zaradi skritega načina življenja je ostala večkrat neopazena, redka prebivalka zatoka.

ZGODBA S SREČNIM KONCEM

Močvirsko sklednico so v Škocjanskem zatoku opazili že v 90. letih. Prvi znani podatek za to območje je iz leta 1995. Poznejši zapisi so šele iz leta 2012, ko je danes že upokojeni ornitolog Igor Brajnik našel odrasel osebek v Jezercu. V tem večjem sladkovodnem življenjskem prostoru so kasneje našli močvirsko sklednico tudi v letih 2014 in 2015.

V letu 2019 smo uvedli številne ukrepe za ohranjanje biotske raznovrstnosti, v okviru katerih smo spremljali tudi stanje močvirske sklednice na sladkovodnem delu rezervata. Od druge polovice julija do konca oktobra smo v vrše ujeli in označili 28 želv. Kar 24 smo jih ujeli v Jezercu, kjer se načrtno hranjajo sladkovodni značaj in sestoji obrežnega trstičja. Druge želve smo ujeli v obrobem jarku in močvirnih lužah na severnem delu močvirja Bertoške

bonifike. V gosto zaraščenem kanalu Are nismo ujeli nobene močvirske sklednice, tudi opazili je nismo.

Rezultat terenskega dela potrjuje zgodbo o uspešni obnovi Škocjanskega zatoka, saj se močvirska sklednica pojavlja v veliko večjem številu, kot bi pričakovali glede na pretekla opazovanja. Za njeno ohranjanje je ključnega pomena predvsem Jezerce. V tem delu rezervata je najverjetneje jedro populacije, ki je bila v preteklosti večkrat prizadeta zaradi številnih regulacijskih posegov z namenom širitve urbanih površin. Nenazadnje je lahko pojavljanje močvirske sklednice v tako velikem številu tudi delno posledica njenega vnosa. Po besedah strokovnega vodje Boruta Mozetiča sta bila med letoma 2008 in 2009 na območju rezervata izpuščena dva osebka in leta 2016 še eden.

Od leta 1950 naprej na želvjih farmah v Severini Ameriki vzgajajo na milijone **POPISANIH SKLEDNIC** (*Trachemys scripta*) in jih prodajajo po svetu. Želve so bile namenjene tako za kulinariko kot prodajo v trgovinah z malimi živalmi. V Sloveniji je prodaja te vrste želve prepovedana od leta 2016.

Zgodbo o uspešni obnovi Škocjanskega zatoka piše tudi močvirska sklednica, ki se danes pojavlja v veliko večjem številu glede na pretekla opazovanja.

Za dolgoročno ohranjanje te zavarovane in ogrožene vrste želve je treba vključiti vse vidike varstva. Zaradi posebnih ekoloških zahtev je za ohranjanje primerne življenjskega prostora nujno vzdrževanje tako vodnih kot okoliških kopenskih okolij, ki se med seboj prepletajo in povezujejo. Slednji so poleg sončenja pomembni za odlaganje jajc in s tem uspešno razmnoževanje ter v določenih primerih tudi za zimsko (hibernacija) ali značilno za mediteranske populacije poletno mirovanje (estivacija). Poleg tega je v prihodnje treba tudi spremljati in oceniti stanje populacije, ki na tem prostoru kaže značilno prilagoditev na mediteransko podnebje. Na celotnem Primorskem je bila tako po morfoloških znakih kot na osnovi genetskih značilnosti potrjena podvrsta *E. o. hellenica*. Gre za eno izmed dveh podvrst, ki se poleg *E. o. orbicularis* pojavlja na območju srednje Evrope in na Balkanskem polotoku.

ZGODBA Z MANJ SREČNIM KONCEM

Poleg močvirske sklednice na območju rezervata živijo tudi tujerodne sladkovodne vrste želv. Popisano sklednico (*Trachemys scripta*), poznano tudi pod imenom gizdava želva, so v bližnji okolici Škocjanskega zatoka opazili že v 90. letih. Opažene želve so se na podlagi vidnih morfoloških znakov ujemale z opisom podvrste rdečevratke (*T. s. elegans*). Leta 2014 so na Jezercu našli kar 33 osebkov rdečevratke in potrdili tudi podvrsto rumenovratke (*T. s. scripta*). Gre za dve od treh opisanih podvrst popisane sklednice, ki se najpogosteje pojavljata v naravi. Popisana sklednica, ki izvira iz Severne in severnega dela Srednje Amerike, je dolgo let veljala za priljubljenega hišnega ljubljence. Danes je ena izmed najpogosteje izpuščenih tujerodnih živalskih vrst in glede na dosedanje ugotovitve močno invazivna. Poleg tega, da vnesene želve v naravi uspešno prezimijo, se dokazano tudi razmnožujejo. Od leta 2016 je vrsta uvrščena na seznam invazivnih tujerodnih vrst v Evropski uniji in zanjo veljajo najstrožji ukrepi.

Območje rezervata je bilo opredeljeno kot prednostno območje za posege v populacijo popisane sklednice v Sloveniji. V drugi polovici leta 2019 smo tako uresničili številne ukrepe za preprečevanje in obvladovanje njenega vnosa kot tudi širjenja. S postavljanjem vodnih pasti smo odstranjevali in zbirali podatke o pojavljanju vrste na sladkovodnem delu rezervata. Skupno smo ujeli in trajno odstranili 177 popisanih sklednic, med njimi največ rdečevratk. Glede na rezultate je zaskrbljujoče stanje predvsem v kanalu Are in v Jezercu, kjer smo ujeli in opazili največ osebkov. Iskali smo tudi gnezda želv. Poskus gnezditve na območju Škocjanskega zatoka je bil zabeležen že leta 2006 in kasneje 2017. Glede na številne opažene mlade osebke smo pričakovali, da se tudi uspešno razmnožujejo. V mesecu juliju smo našli eno, v avgustu pa dve gnezditveni območji. Najverjetneje gre za gnezda popisane sklednice, česar pa z gotovostjo še ne moremo potrditi, saj so

bila vsa gnezda izropana. Najdena gnezdišča bomo spremljali in jih ustrezno sanirali.

Problematiko popisane sklednice smo predstavili v sklopu vodenih ogledov in na zabaven ter poučen način tudi v zgibanki. S pomočjo obiskovalcev smo opazili, da je obdobje zimskega mirovanja teh vrst želv zelo kratko. Prve so leta 2019 obiskovalci opazili že januarja. Zadnje, tik pred hibernacijo, pa smo s pomočjo foto-pasti ujeli konec decembra.

Prebujanje iz hibernacije je primarno vezano na količino sončnega sevanja, zato nekatere osebke lahko opazimo tudi v sončnih zimskih dneh. Obdobje hibernacije je pri popisani sklednici zelo kratko. To velja še posebej za mile zime, značilne za Primorsko, ko sploh ne pride do prave hibernacije, ampak bolj do počitka (brumacija).

Nadaljevanje z ukrepi za obvladovanje popisane sklednice je nujno, saj gre za želvo, ki pomeni veliko grožnjo vsem vrstam, s katerimi se hrani, ter tistim, ki imajo podobne ekološke zahteve. Popisana sklednica si v naravi izbere podoben življenjski prostor kot močvirska sklednica. Kot večja in bolj napadalna vrsta želve uspešno tekmuje za najboljša mesta za sončenje in odlaganje jajc, kar pomeni, da izpodriva domorodno močvirsko sklednico. Poleg tega pa prenaša tudi nevarne patogene, med katerimi nekatere bakterije lahko ogrožajo tudi zdravje ljudi.

RDEČEVRTKA (*Trachemys scripta elegans*) je ena od treh opisanih podvrst popisane sklednice in uvrščena na seznam 100 najbolj invazivnih vrst na svetu.

foto: vse **Kim Ferjančič**

HRIBSKI ŠKRJANEC

// Katarina Denac

»Kaj pa tokrat raziskujete?« me je vprašala znanka z Goričkega. Začela sem razmišljati, s kakšnimi besedami naj opišem hribskega škrjanca, da bi jo navdušila. Kajti, roko na srce, težko se kosa z eksotično obarvanostjo smrdokavre (*Upupa epops*), ljubkostjo šmarnice (*Phoenicurus ochruros*) ali ponočnjaštvom velikega skovika (*Otus scops*). Majhen rjav ptič, ki ga je težko videti. Ampak iz lastnih izkušenj lahko rečem, da ti že po enem letu raziskovanja zleze pod kožo.

HRIBSKI ŠKRJANEC

(*Lullula arborea*) je odet v zemeljske barve, od poljskega (*Alauda arvensis*) in čopastega škrjanca (*Galerida cristata*) ga najlaže ločimo po belo-črnem vzorcu na pregibu peruti in izraziti beli nadočesni progji.

ilustracija: Mike Langman / rspb-images.com

OD KOD NENAČADNO IME

Hribski škrjanec (*Lullula arborea*) je prvi del svojega latinskega imena dobil po melodičnem »lu-lu-lu-lu-lu«, ki ga prepeva visoko v zraku, na

drevesu, suhozidu, grmu ali žici. Drugi del latinskega imena se nanaša na njegovo povezanost z drevjem (lat. *arbor* = drevo), kamor se zateče v primeru nevarnosti. Gnezda zato nikoli niso daleč od gozdnega roba.

Gnezda hribskega škrjanca **NA GORIČKEM** smo odkrili tudi na prahi, kjer se zaplate višjega in gostejšega rastja izmenjujejo z zaplatami golih tal.

foto: Luka Božič

Večina od 3300-4400 gnezdečih parov hribskih škranjcev v Sloveniji prebiva v toplém jugozahodnem delu države, medtem ko na Goričkem živi ločena in močno ogrožena populacija.

NA KRASU TAKO, NA GORIČKEM DRUGAČE

Poznavalec ptic, ki živi na Krasu, bi le nejeverno zmajal z glavo, če bi mu rekli, da hribski škranjec gnezdi na njivah. Njegove izkušnje so namreč drugačne – hribski škranjec si gnezdo splete na suhih travnikih, prepredenih z drevesi in grmi. Kdo ima torej prav? Pravzaprav oba. Življenjski prostor vrste se namreč med deli države precej razlikuje.

Na Goričkem prebiva v kmetijski krajini, kjer se prepletajo mejice, gozdiči, ekstenzivni travniki, praha, manjše njive, posamezna drevesa ali grmi, visokodebelni sadovnjaki in kolovozi. Prehranjuje se na tleh z nizkim rastjem in vmesnimi zaplatami golih tal – gre večinoma za suhe travnike, praho, njive, cestne robove. Gnezdo si zgradi v zavetju višjih rastlin na njivi ozimnega žita ali praha, zelo redko pa na zaraščajočem se ali pozno košenem travniku. Ker se čas gnezditve ujema s kmetijskimi opravili, gnezda pogosto propadejo. Na Krasu in v nekaterih drugih obsredozemskih predelih, kjer hribski škranjci gnezda spletejo na suhih travnikih, so za njihovo prehranjevanje pomembni tudi pašniki. Na njih ne sme biti preveliko število živali, saj bi sicer dolgoročno zaradi prepašenosti uničile njegov življenjski prostor. Nasprotno pa ekstenzivna paša z majhno obtežbo pozitivno vpliva na število hribskih škranjcev.

NA OBMOČJIH NATURA 2000 POPULACIJA UPADA

Populacija hribskega škranjca v Sloveniji je bila glede na podatke slovenskega indeksa pogostih ptic kmetijske krajine med letoma 2008 in 2019 stabilna. Žal pa spremljanje številčnosti na območjih Natura 2000 kaže na zmeren upad na Goričkem, Vipavskem robu in Krasu – torej na treh od skupaj petih območij, kjer je hribski škranjec varovana vrsta. Leta 1997 je na Goričkem gnezdilo 180-240 parov hribskega škranjca, leta 2018 pa le še 40. Upad je najverjetneje posledica sprememb v kmetijski rabi prostora. Glede na avstrijske izkušnje so hribski škranjci začeli na njivah gnezditati zato, ker so se drastično zmanjšale površine suhih, ekstenzivno obdelanih travnikov – negojenih in košenih enkrat, največ dvakrat na leto. Na takšnih travnikih je zaradi naravnih danosti rastje razmeroma redko, le tu in tam malce bolj bujno in visoko, tla pa imajo številne gole zaplate – optimalno stanje za hribskega škranjca. Poleg tega so v preteklih 30 letih marsikje na Goričkem opravili obširne komasacije. Pri tem so uničili mejice, grmišča in pasove trave med njivami, saj so se prej majhne in raznolike obdelovalne površine zlele v velike njive, na

katerih raste le ena poljščina. Hribski škranjec je s tem izgubil pevska, prehranjevalna in gnezditvena mesta. Na Krasu je pglavitni dejavnik ogrožanja zaraščanje krajine zaradi opuščanja kmetijstva. Določena mera grmovja in drevja hribskemu škranjcu sicer ustreza, vendar pa ni gozdna vrsta in ko se pokrajina preveč »zapre«, izgine. V obdobju 2002–2010 je bila njegova populacija na Krasu ocenjena na 1100-1500 parov, za obdobje 2016–2018 pa le še na 900-1250 parov.

POMOČ V DVEH PROJEKTIH

DOPPS je trenutno vključen v dva projekta, kjer bomo skušali izboljšati prehranske in gnezditvene razmere za hribskega škranjca – Gorička krajina in VIPava. Na Goričkem bo Javni zavod Krajinski park Goričko z zasebnimi lastniki na 7 ha sklenil pogodbe za prilagojeno rabo (npr. vzdrževanje golih površin, časovno prilagojena košnja), odkupil 1 ha površin, ki jih hribski škranjec uporablja za gnezditve in prehranjevanje, ter zasadil 3 km drevno-grmovnih mejic, ki bodo imele pozitiven

Populacijo hribskega škranjca na Goričkem ogrožajo kmetijska opravila na njivah, na Krasu pa zaraščanje krajine zaradi opuščanja kmetovanja.
foto: Alen Ploj

vpliv tudi na druge ptice (npr. velikega skovika, rumenega strnada, rjavega srakoperja). V projektu VIPava pa je bila na parceli v lasti Občine Ajdovščina pozimi 2018/2019 opravljena sečnja na 25 ha, s katero je bila odstranjena večina grmovne in drevne vegetacije, ki je v zadnjih desetletjih močno prerasla pobočja. Tako odprta pokrajina je postala spet primerna za hribskega škranjca.]

BREGULJKE - PERNATI PESKOKOPI

Na začetku moje naravoslovne fotografske poti je bilo najbolj zanimivo odkrivanje različnih življenjskih okolij, v katerih sem spoznaval različne vrste ptic. Čeprav delo človeških rok, je bil peskokop kremenčevega peska eno večjih, predvsem pa najbolj barvitih presenečenj, ki še najbolj spominja na miniaturni Veliki kanjon reke Kolorado. V peskokopu je veliko preoblikovanje rdečega peščenega terena opravljala človek s svojimi stroji, tisto manjše, marsikomu skrito, pa barviti čebelarji (*Merops apiaster*) in majhne breguljke.

Breguljka
(*Riparia riparia*)

Fotografiranje teh breguljk je bilo gotovo eno zahtevnejših, a hkrati nepozabnih doživetij.

GREGOR BERNARD

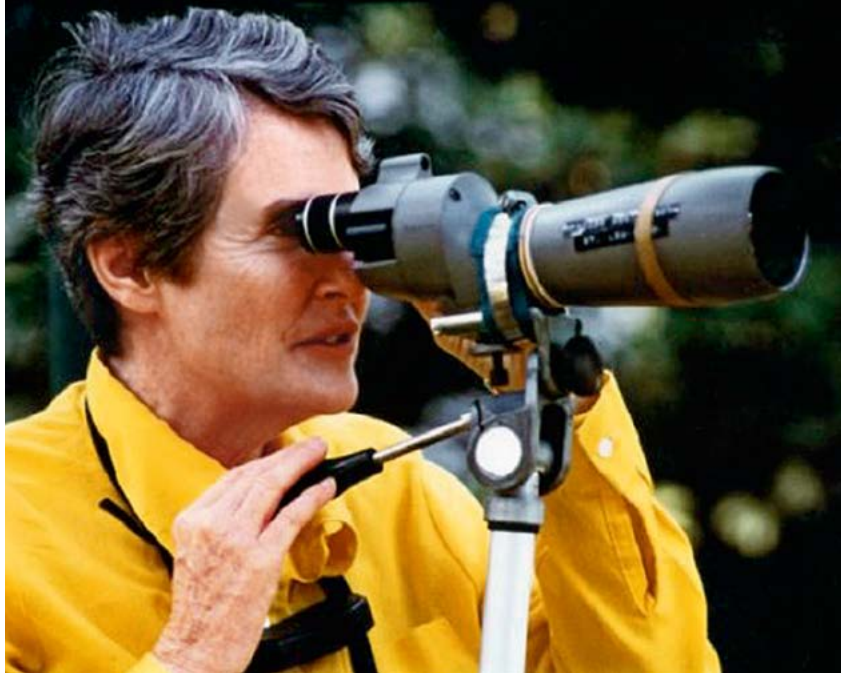
IZOBRAZBA: arhitekt // ZAPOSILITEV: OPIUS Gregor Bernard s.p.
 O FOTOGRAFIRANJU BREGULJK: Sam se z vročino ne razumem najbolje, zato me tudi med počitnicami bolj vleče na sever kot na morje. In breguljke se iz podsaharske Afrike preselijo v naše kraje, ko postaja prav lepo toplo. Že ob raziskovanju terena mi je bilo jasno, da bo med fotografiranjem pot tekla v »potokih«. Ker sem bil na obisku pri breguljkah nepovabljen gost, je bilo treba poskrbeti predvsem za mojo neopaznost. To pomeni prihod na lokacijo v popolni temi in skrivanje v pesku pred prvim svitom, pri čemer sem si pomagal s še neodsluženo oranžno rjuho. Večina uporabnih fotografij je nastala med pol šesto in deveto uro zjutraj in sam ne vem, zakaj sem v neudobnem in predvsem vročem ležišču vztrajal vse do poldneva. Takrat so se aktivnosti ptic nekoliko umirile, kar sem izkoristil za hitro slovo.

foto avtorja:
Filip Kapš

PHOEBE SNETSINGER – NEUSTAVLJIVA V TEKMI ZA PTICAMI

// Barbara Vidmar

Zbirate znamke, mogoče prtičke? Morda sličice za katerega izmed zanimivih in pisanih albumov? Ali pa ste med tistimi, ki na svoj seznam dodajate »lajferje«, ptice, ki jih prvič vidite v svojem življenju? Nedvomno je slednjih med vami kar nekaj. Med takšnimi »lovci« na ptice je bila tudi Američanka Phoebe Snetsinger, ki je 18 let svojega življenja posvetila potovanjem po vsem svetu, da bi lahko na svoj seznam dodala čim več različnih vrst ptic. Bila je prva na svetu, ki jih je videla več kot 8000.

PHOEBE SNETSINGER – legenda in vzornica, ki nas vse navdihuje, naj sledimo svojim sanjam

foto: osebni arhiv

Rojstvo: 9. junij 1931

(Lake Zurich, Illinois, ZDA)

Smrt: 23. november 1999

(Madagaskar)

Phoebe Snetsinger je bila preprosta ženska, kakršnih je bilo na amerškem Srednjem zahodu na tisoče. Mladost je preživela v majhnem kraju Lake Zurich v Illinoisu, šolanje je nadaljevala na kolidžu Swarthmore v Pennsylvaniji, zatem pa zaključila še študij iz nemške literature. Bodočega moža je spoznala, ko ji je bilo rosnih 11 let. V zakonu je pridno opravljala gospodinjstva dela, ki so jih mož David, tri hčere in sin pričakovali od skrbne žene in mame. A v tej vlogi se je strašan-

sko dolgočasila, bila je polna mračnih misli, ki jih je izražala le skrivoma v svojih temačnih in obupanih pesmih.

OSREDOTOČENA NA PODROBNOSTI IN TEKMOVANJE

Phoebe je bila podobna svojemu očetu Leu Burnettu, ki je bil legenda v oglaševalskem poslu. Izhajal je iz revne družine, a je s svojo sposobnostjo ustvaril oglaševalsko agencijo, ki je svetu dala kar nekaj zelo prepoznavnih znamk. Saj poznate tistega kavboja s panojev, ob katerem piše Marlboro Man, kajne? Leo Burnett je bil vztrajen človek, osredotočen na podrobnosti in obseden s tekmovanjem s konkurenčnimi tekmeci. Phoebe ni bila prav nič drugačna od njega.

V vlogi žene in matere se je počutila kot v zaporu. Te vloge si ni želela. Z možem, ki je bil znanstvenik in vodja v podjetju Purina, ki se še danes ukvarja s proizvodnjo in prodajo hrane za hišne ljubljence, sta bila vsako leto bolj odtujena drug od drugega. Skrb za otroke se ji je zdela povsem samoumevna, zato jih, vsaj z materialnega vidika, ni nikoli zemarjala. Svoj zakon je kasneje opisala kot pustega in neprivlačnega.

KO JO PRESUNEJO PTICE

Navdušenje nad pticami se je v njej prebudilo, ko je leta 1961 prvič videla ognjenega gozdničarja (*Setophaga fusca*). Štiri leta kasneje pa se je začela njena strast do ptic, potem ko jo je prijateljica iz predmestja Minneapolisa povabila na sprehod v park opazovat ptice. Phoebe je imela fotografski spomin in izjemno voljo do učenja, zato se je bežni obisk parka, kjer je prvič opazovala ptice, razvil v hobi oziroma v »časovno potratno kratkočasenje«. Ko se je z družino preselila v Missouri, se je pridružila društvu Webster Groves Nature Study, v katerem so se družili naravoslovci, ki so jih zanimale rastline, žuželke in ptice na območju St. Louisa. Pričela se je udeleževati izletov in potovanj, na katerih so opazovali ptice. Draga in dolga potovanja si je lahko privoščila zaradi precejšnje očetove dediščine. Pogosto je potovala tudi sama. Vsakič, ko se je vrnila domov, si je na posebne kartice zapisala podrobnosti o opazovanjih. Imela je impresivno zbirko knjig in ilustracij ptic ter kopijo barvnih dia pozitivov preparatov ptic, shranjenih v Amerškem prirodoslovnem muzeju. A njeno življenje v krogu družine ni bilo zaradi tega nič manj dolgočasno ali bolj razburljivo.

Leta 1981, le kratek čas pred svojim 50. rojstnim dnem, je izvedela strašansko novico – da je obolela za neozdravljivim rakom. Zdravniki so ji prisodili še največ eno leto življenja. Po izrečeni diagnozi se je vprašala: Če imaš le še nekaj mesecev življenja pred sabo, kako boš izkoristila čas, ki ti je še dan? Iz pasti zakonskega življenja jo je torej izstrelila prav

diagnoza o neozdravljivi obliki raka. »Opazovanje ptic je ljudem pomenilo različne stvari, zame pa je bilo povezano s preživetjem,« je zapisala v nekem članku. Zavrnila je zdravljenje in se odpravila na potovanje na Aljasko, ki je bilo namenjeno izključno opazovanju ptic. Ko se je vrnila, se je počutila dobro. Kazalo je, da so njena potovanja sprva izražala njeno potrebo po tem, da bi v čas, ki ji je bil še dan, stisnila čim več vznemirljivih stvari. Njena mati jo je opisala kot »ptico, ki se boji kletke«. Znaki njene bolezni so se povrnili približno na pet let, a se je njeno zdravje vedno znova izboljšalo.

DODAJANJE NOVIH PTIC NA SEZNAM

Vsako leto je na potovanjih preživela okoli štiri mesece, v vmesnem času pa je preučevala fotografije in muzejske primerke ptic, ki jih je želela videti na svojih naslednjih potovanjih. Obiskovala je oddaljene kraje, tudi države z nestabilnimi političnimi razmerami, le zato, da bi dodala še kakšno vrsto ptice na svoj seznam. Kot amaterska ornitologinja si je delala zabeležke tudi o podvrstah posameznih vrst ptic, od katerih so nekatere kasneje preklasificirali v svoje vrste. Zavedala se je tudi tega, da je bila vpeta v neskončno tekmo z drugimi ljubitelji ptic, ki so si želeli videti vedno več vrst, vsak od njih z namenom, da bi jih videl več kot kateri koli drugi.

Sčasoma je postala prava zvezda v tej »ptičarski tekmi«, v kateri so sodelovali večinoma moški. Ljudje so si njene družbe na svojih potovanjih želeli, saj jim je rada pomagala pri prepoznavanju oziroma opazovanju ptic.

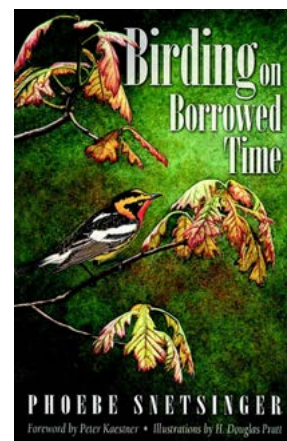
VPIS V GUINNESSOVO KNJIGO

Septembra leta 1995 je postala prva oseba na svetu, ki je videla 8000 vrst ptic. To se je zgodilo v močvirju z mangrovami pri San Blasu v Mehiki,

kjer je opazila svojo prvo rjasto ipakaho (*Aramides axillaris*). Dogodek je opisala takole: »Tam je bila, v podrastju je nepremično stala v klasični pozi, ki jo lahko vidimo v terenskih priročnikih, in za vedno se mi je vtisnila v spomin.« Seznam z 8050 opazovanimi vrstami je predala tudi komisiji za vpis v Guinnessovo knjigo rekordov.

»Opazovanje ptic je bilo zame povezano s preživetjem.«

A nove vrste je bilo vedno težje najti in vsako potovanje je zahtevalo od nje dodatne napore. Ni se udeležila materinega pogreba, ni prišla niti na hčerino poroko, saj si ni mogla predstavljati, da bi zaradi tega zamudila priložnost, da bi se na njenem seznamu znašla še kakšna ptica. Na spolzkih gorskih poteh si je poškodovala koleno (kar je sicer podaljšalo njeno potovanje in je na svoj seznam lahko dodala še nekaj vrst ptic), zlomila si je zapetjete, zaradi česar je imela trajno poškodovano levo roko, prebolela je malarijo, nesrečo s čolnom ter ugrabitev v Etiopiji, v osamljeni laguni na Papui Novi Gvineji so celo pretepli njenega vodnika, njo pa je posililo pet nasilnežev z mačetami. A prav nič je ni ustavilo. Leta 1999 je v Peruju zabeležila dva tisoč vrsto ptice monotipskega rodu (rod, ki ima samo eno vrsto). Novembra istega leta pa se je odpravila na Madagaskar, na enega njenih najljubših krajev za opazovanje ptic. Obiskala ga je že dvakrat pred tem, na tem 13-dnevnem skupinskem potovanju pa so ljubitelji ptic iskali prav posebno vrsto ptice - zakrinkano vango (*Callicicus rufocarpalis*), vrsto, ki dve leti pred tem še ni bila poznana. 23. novembra zjutraj jim je končno uspelo, da so jo opazili. Kazalo je, da bo Phoebe lahko še isti dan dodala na svoj seznam že 8399. vrsto ptice, blede

Njena avtobiografija *Birding on borrowed time* (Ptičarjenje v izposojenem času) o življenju, ki ga je preživela na »lovu« za pticami, je izšla posthumno leta 2003.

OGNJENI GOZDIČAR (*Setophaga fusca*) je ameriška ptica selivka, ki je bila Phoebe Snetsinger tako všeč, da je pričela opazovati ptice.
foto: [Wikipedia](#)

Zadnja ptica, ki jo je dodala na svoj seznam opaženih vrst, je bila **ZAKRINKANA VANGA** (*Calicalicus rufocarpalis*).

foto: Wikipedia

tetrako (*Xanthomixis apperti*), a je na vožnji proti narodnemu parku Zombitse-Vohibasia voznik minibusu, v katerem je potovala, izgubil nadzor nad vozilom, ki se je zatem prevrnilo. Nesreče edina od potnikov ni preživela. Takšen konec svojega življenja je omenjala že v pismih svojim domačim in prijateljem, in zdel se ji je povsem sprejemljiv.

NA SEZNAMU KAR 8398 VRST PTIC

Phoebe Snetsinger je v svojem življenju videla 8398 vrst ptic, kar je bilo skoraj 85 % vseh do takrat znanih vrst ptic na svetu. To je bilo več, kot jih je videl kdorkoli pred tem. Ta številka je bila v kasnejših letih še nekajkrat presežena. Verjetno se marsikdo od vas strinja z njeno izjavo: »Opazovanje ptic je najboljša in najbolj razburljiva dejavnost na svetu, ki se nikoli ne konča,« ter z modrostmi, ki jih je predala svojim otrokom: »Naj vas ne bo strah, raziskujte, živite polno življenje in na polno uživajte v posebnih trenutkih – kajti ti pridejo le enkrat v življenju.«

 **IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE**

Rdečeperuti škorčevcevec

// Al Vrezec

Čeprav so v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije večinoma primerki iz domače avifaune, se je v teku stoletij v zbirki nabralo tudi nekaj primerkov z drugih celin. Med njimi tudi pet iz Severne Amerike. Tako v zbirki hranimo primerek samca rdečeperutega škorčevca (*Agelaius phoeniceus*) iz Združenih držav Amerike z inventarno številko PMSL - 5585, ki ga je leta 1897 zbral dr. Holub. Čeprav o zbiralcu nimamo veliko podatkov, pa je konec 19. stoletja dr. Holub v ornitološko zbirko prispeval več preparatov severnoameriških in afriških ptic. Rdečeperuti škorčevcevec sodi v značilno ameriško družino škorčevcev (Icteridae), ki v Evropi nima domorodnih predstavnikov. Vrsta pa je zanimiva tudi zaradi tega, ker se pri njej pojavljajo tako monogamne kot poligamne paritvene zveze. Močnejši samci namreč prvi priletijo v gnezditvene prerije, kjer zasedejo teritorije, ki jih potem srdito branijo pred tekmeci. Viri okolja so namreč v preriji točkovno razporejeni, zato je gnezditveni uspeh samca odvisen predvsem od tega, kako bogat teritorij ima. Samice pa samce izbirajo po njihovem teritorialnem bogastvu. Samci s teritoriji, izjemno bogatimi s hrano, lahko na svoje območje privabijo po več samic, s katerimi se pari in ustvari gnezda, medtem ko samcem na revnih teritorijih lahko ne uspe privabiti niti ene samice. Najuspešnejši samci imajo tako lahko tudi do 15 samic. Temu načinu paritvene strategije, pri čemer je poliginičnost ali mnogoženstvenost samca odvisna od virov okolja, strokovno pravimo »pražni model poliginije«.

foto: Ciril Milnar Cic

SO SINICE Z VEČJIMI GLAVAMI BOLJ PRILAGODLJIVE?

// Matjaž Kepec

Možgani so nosilec osebnostnih lastnosti, zato so znanstveniki smiselno sklepali, da je njihova velikost povezana z bolj kompleksnimi vedenjskimi vzorci. Marsikatera študija namreč kaže, da relativna velikost možganov, potem ko upoštevamo vpliv velikosti samega telesa, igra pomembno vlogo pri naprednejšem vedenju, izogibanju plenilcev, izbiri partnerja ipd. Namen obravnavanega članka je bil raziskati odnos med osebnostjo in z njo povezanimi vedenjskimi vzorci ter relativno velikostjo možganov pri modelni vrsti, ki se pogosto uporablja za študije osebnosti in vedenjskih vzorcev – velika sinica (*Parus major*).

KAKO POVEZATI OSEBNOST Z VELIKOSTJO GLAVE

Izkazalo se je, da za ugotavljanje velikosti možganov pri sinicah ni treba dejansko odpirati glave in tehtati možganov, saj obstaja močna korelacija med velikostjo glave in velikostjo možganov. Tako moramo pri pticah le opraviti meritve glave in na podlagi pridobljenih podatkov sklepati na velikost njihovih možganov. Avtor članka je tako izmeril velikost glave, dolžino kljuna in nog ter tudi telesno maso. Pri testnih osebkih je opravil oceno osebnosti, ki je potekala z uporabo standardiziranega postopka, s pomočjo katerega je lahko ovrednotil raziskovalno vedenje. To je storil tako, da je osebek postavil v njemu novo okolje, pri čemer je opazoval in ovrednotil stopnjo prikazanega raziskovalnega vedenja. V drugi kategoriji ocene pa je osebek izpostavil dvema različnima, njemu nepoznanima predmetoma. Pri tem je meril čas, ki ga je ptica potrebovala, da se je novemu predmetu približala, oziroma kakšna je bila najkrajša razdalja med ptico in predmetom v prvih dveh minutah. Pridobljene podatke je potem primerjal z velikostjo glave, spolom, datumom ulova in velikostjo telesa. Tako je lahko ugotovil morebitne povezave med temi značilnostmi.

VEČJI MOŽGANI, VEČJA SELEKCIJSKA PREDNOST

Raziskava je potrdila, da sinice kažejo očitno povezavo med vedenjem in velikostjo glave. Osebki, ki so dosegli višje ocene pri ocenjevanju raziskovalnega vedenja, so namreč imeli v povprečju večje glave. Prav tako pa so imeli večje glave tisti posamezniki, ki so dosegli višjo oceno pri testu z novim predmetom.

Velikost možganov je tako povezana z raziskovalnim vedenjem in odzivom na nove predmete, in sicer večja velikost možganov pomeni bolj izraženo raziskovalno vedenje. Zaradi vpliva vremena, kot je na primer huda zima, imajo sinice z večjimi glavami boljše možnosti za preživetje, kot pa tiste z manjšimi glavami. Naravna selekcija tako vpliva na velikost glave pri sinicah, in sicer imajo sinice z večjimi glavami in posledično večjimi možgani selekcijsko prednost.

Bolj razvedne **VELIKE SINICE** (*Parus major*) imajo v povprečju večje glave.

foto: iStock

ZAKLJUČEK

Ugotovitve v tem članku odpirajo možnosti preučevanja odnosa med velikostjo možganov in osebnostjo brez potrebe po žrtvovanju ptic. Ker so v možganih izraženi mnogi različni geni, je velikost glave povezana z drugimi vedenjskimi značilnostmi. Osebnost, ki je izražena prek raziskovalnega vedenja in odziva na nove predmete, je tako povezana z velikostjo glave pri velikih sinicah, ta pa je povezana s starostjo osebkov in časom. Te ugotovitve imajo zato pomembne posledice za razumevanje povezave med osebnostjo, zaznavo in relativno velikostjo možganov.

VIR

MØLLER, A. P. (2019): Head size and personality in great tits *Parus major*. – *Animal Biodiversity and Conservation* 42(1), 135-142

V bližini doma

POLJSKI VRABEC (*Passer montanus*)

Je vrsta vrabca, ki jo v primerjavi z malo večjim domačim vrabcem (*Passer domesticus*) pogosteje opazimo na podeželju in redkeje v mestu. Prepoznaven je po rjavi glavi, črnem podbradku in črni lisi na belem licu. Samca in samice ne moremo razlikovati po njunem videzu. Gnezdi v drevesnih duplih in v gnezdilnicah, ki jih zasede že jeseni. Pred gnezditvijo v njih dostikrat počiva. Je stalnica, kar pomeni, da ga lahko pri nas opazujemo čez celo leto. V času po gnezditvi lahko odrasle in mlade osebkke opazujemo v manjših jatah, ki se spreletavajo po poljih. V zimskem času se radi pridružijo drugim pticam na krmilnici.

besedilo in foto: **Maks Sešlar**

ŽAGASTA KAMENKA (*Prionotropis hystrix*)

Žagasta kamenka je kobilica prisojnih kraških kamnišč in v Sloveniji zavarovana vrsta. Zaradi zaraščanja Krasa in Slovenske Istre se je njeno območje razširjenosti pri nas skrčilo na majhne otočke in je pred tem, da vrsta v Sloveniji kmalu izgine. Po razvoju je to zgodnja sezonska vrsta, saj se odrasle kobilice pojavijo že konec junija. Živi na kamniščih in pašnikih s kamnito matično podlago, kjer je travna ruša nizka in redka. Takih življenjskih okolij je v Sloveniji danes malo. Nekoč, ko Kras ni bil zaraščen in so tam prevladovali pašniki, se je masovno pojavljala na območju Komenskega in Goriškega krasa. Danes je prava redkost v naravi in povsod v Evropi hitro izginja. Po barvi telesa je skladna s kraško matično podlago, zato jo v naravi težko opazimo. Samčki so manjši in barvitejši od samic. Okrogel slušni organ na prvem zadkovnem členku je lepo viden in velik. Hrani se s travo in nizkimi zelmi.

besedilo in foto: **Stanislav Gomboc**

Na terenu

PLANINSKI VRABEC (*Montifringilla nivalis*)

Planinski vrabec se pri nas zadržuje skoraj izključno na višini 2000 m oz. višje. Morda boste ob pogledu nanj presenečeni, saj gre za vrabca drugačnih proporcev. Je namreč precej velik ptič z dolgimi perutmi, ki imajo nezamenljiv črno-bel vzorec. Gnezdi posamič ali v manjših razpršenih kolonijah, v luknjah prepadnih južnih sten. Ker gre vseeno za maloštevilno vrsto, je dobro vedeti, kje ga iskati. Splača se ga iskati v bližini snežišč in visoko ležečih planinskih koč. Po gnezditvi se radi združijo v skupine do nekaj 10 osebkov. Zaradi segrevanja ozračja in posledično hitrejšega taljenja snežišč so obeti za dolgoročni obstoj vrste pri nas bolj temačni. Zato le pripravimo nahrbtnike in pot pod ope. Komur ni do hoje, pa priporočam, da za vrabci opreza med pavzo na višje ležečih smučiščih.

besedilo: **Matej Gamser**, foto: **Dejan Bordjan**

Za terenske sladokusce

TRAVNIŠKI VRABEC (*Passer hispaniolensis*)

Po skoraj celotni Dalmaciji so med skupine domačih vrabcev redno pomešani travniški vrabci s kontrastno rjavo glavo in črnimi progami po telesu. Če dobro prisluhnemo svatujočim samcem v krošnjah dreves, bomo lahko ugotovili tudi razlike v oglašanju. Čivkanje travniškega vrabca je znatno bolj kovinskega ali rezkega zvena kot oglašanje domačega vrabca. V Dalmaciji se travniške vrabce šteje v milijonih, pri nas pa je situacija precej drugačna, saj gre za izjemnega gosta, ki morda celo tu in tam gnezdi. Nanj naletimo lahko praktično kjerkoli v kulturni krajini nižinske Slovenije, praktično vedno v družbi domačih sorodnikov. Dosledno pregledovanje vrabčjih jat nam lahko tako razkrije travniškega, ki je na spomladanski selitvi odtaval nekoliko bolj severno. Vrsta se po Balkanu širi, zato vsaj gnezditveno razporejeni samci pri nas niso izključeni, obetati pa si je, da bo ta vrabec v bližnji prihodnosti pri nas začel bolj redno gnezdit, pri čemer si za gnezdenje rad izbira topole, platane ali lastovičja gnezda.

besedilo: **Al Vrezec**, foto: **Enej Vrezec**

PROGASTI GOŽ (*Elaphe quatuorlineata*)

Progasti gož je največja slovenska kača. Samci ponavadi zrastejo od 160 do 180 cm, medtem ko so samice bistveno daljše. V naravi so našli tudi osebkke dolge do dva metra in pol. Spada v družino gožev, katere predstavniki so pri nas vsi nestrupeni. Hrani se z mišmi in voluharji, ptiči in lahko tudi kuščaricami. V Sloveniji je progasti gož izjemno redek in verjetno živi le na območju Slovenske Istre, obstajajo pa tudi starejše najdbe v okolici Nove Gorice in pri Socerbu. Potrebuje razgiban življenjski prostor, ki ga ustvarja mozaik gozda, travnikov in tudi kmetijsko obdelovane površine. Te morajo imeti dovolj drugih elementov, ki jih uporablja za skrivališča, kot so žive meje, suhi zidovi, stare ruševine, kupi materiala, skladovnice drv ipd. Progasti gož je v Sloveniji kritično ogrožena vrsta in je tudi na rdečem seznamu ogroženih vrst, zavarovan pa je tudi z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, z Direktivo o habitatih EU in II Bernsko konvencijo. Ker je izredno redek, vsak podatek o pojavljanju šteje. Prosimo vas za pomoč: sporočite nam, če opazite goža ali njegovo »staro obleko« (olevek), na kontakt T: 059 23 27 74 E: alenka.zunic-kosi@nib.si.

besedilo: **Anamarija Žagar**, foto: **Al Vrezec**

LEPI ČEVELJC (*Cypripedium calceolus*)

Tudi ceptec, Marijini šolnčki, je bil že v Antiki z latinskim imenom imenovan po rimski boginji Veneri, boginji lepote in ljubezni (cypris = Venera, pedilon = čeveljc). Naša največja orhideja je prava posebnica. Veliki cvetovi z rumeno, napihnjeno medeno ustno in rjavo rdečimi suličastimi perigonovimi listi so po dva do štiri nanizani na do 60 cm visokem stebelu. Svetlozeleni, širokoeliptični listi obdajajo steblo. Rastlina je dolgoživa, doseže do 20 let, prvo tretjino življenja je prehransko odvisna od mikorizne glive, s katero živi v sožitju. Tudi njeno opravevanje je posebno, saj je njena medena ustna pravzaprav past, v katero se ujame opravevalka, navadno peščena čebela. Pot iz cveta vodi le tam, kjer se čebela podrgne ob prašne vrečke in brazdo pestiča in s tem opravi opravev cve-ta. In - ne, niti nagrade v obliki medicne ne dobi. Kje boste nekje med majem v nižinah in koncem julija kje višje srečali to našo lepoticco? V svetlih bukovih gozdovih, med visokimi steblikami in grmi rušja, največ v Alpah, pa tudi na Bohorju, Gorjancih in še kje. Upam le, da je ne spregledate, prav rada se prikrije očem, tudi pozornega opazovalca.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Borut Laznik**

»Uršini« letniki revije Svet ptic

KAKO »LOVITI RAVNOTEŽJE«

// Urša Koce

URŠA KOCE je bila urednica revije Svet ptic v obdobju med letoma 2005 in 2007.

foto: **Tomaž Mihelič**

Ko me je Petra prosila, naj napišem nekaj o spominih na moje urednikovanje revije *Svet ptic*, sem se znašla v zadregi. Ugotovila sem namreč, da je večina spominov že zbledela, in če pomislim na to, da je od »moje« prve številke minilo že več kot 15 let, od zadnje pa 12, mi najbrž nihče ne bo oporekal, da je to nekaj povsem normalnega. (Saj je, kajne?)

DIGITALNI FOTO ARHIV

Spomine sem zato poskušala obuditi z listanjem po revijah, ki sem jih tedaj seveda poznala od prve do zadnje črke. Ob listanju prve številke sem se spomnila, da me je ob prevzemu uredništva nekoliko skrbelo, ali bomo lahko še naprej zagotovili dovolj zanimivih vsebin v obliki kvalitetnih prispevkov in fotografij za štiri številke na leto, saj je moj predhodnik Damijan revijo precej ambiciozno prenovil. Morda je k temu pripomogla tudi tiha želja, da čim bolj razširimo krog avtorjev, in hkrati odločitev, da bomo računali na njihovo dobroto in avtorskih honorarjev za prispevke in fotografije še naprej ne bomo plačevali. No, strah se je kmalu izkazal za tistega, ki je znotraj votel, zunaj ga pa nič ni. Po eni strani uredniški ekipi ni zmanjkalo idej za nove prispevke in celo rubrike, po drugi strani pa se mi je kmalu potrdilo to, da so ljudje, ki imajo radi naravo,

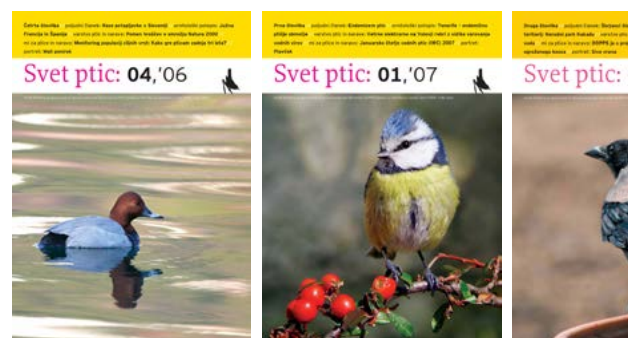
praviloma tudi dobrosrčni in radodarni. V reviji so se tako kmalu pojavila številna nova imena, arhiv fotografij, ki so mi jih nekateri fotografi pošiljali kar spontano, pa verjetno še danes ni izčrpan. K temu je zagotovo pripomogel tudi tedanji nagli razvoj digitalne fotografije, nekaj časa pa je bila zelo v modi tudi digiskopija, ki smo ji celo namenili samostojno rubriko, v kateri je svoje bogato znanje in izkušnje delil Iztok Škornik.

RAJSKI VRT

Z avtorji sem glede njihovih prispevkov večinoma komunicirala prek telefona in e-pošte, ob kakšnih bolj redkih priložnostih pa so prišla na vrsto tudi osebna »poslovna« srečanja. Eno takih, ki mi bo za vedno ostalo v spominu in je na nekako tudi zaznamovalo moje dožemanje naravovarstva, je bil obisk pri Ivanu Esenku, že tedaj priljubljenem piscu o naravi pred domačim pragom. Z Ivanom smo oblikovali rubriko »Bogastvo vrtov«, v kateri je odprl svojo bogato zakladnico znanja in izkušenj pri urejanju domačega vrta v sozvočju z naravo. Ob snovanju vsebin me je povabil v svoj domači raj na obrobju Ljubljane in čeprav sem iz rodbine vrtnarjev, sem ob ekskurziji po njegovem vrtu osupnila. Da, »rajski vrt« je čisto prava beseda za ta kraj.

PTIČARSKE PRIGODE

Zdelo se mi je pomembno »loviti ravnotežje« med visoko strokovnimi prispevki, ob katerih se ne bi

dolgočasili niti bolj zahtevni bralci, in bolj sproščenimi zapisi. Vesela sem, da so reviji poleg kvalitetnih prispevkov iz pisarne dali težo tudi članki vrhunskih strokovnjakov in akademikov, ne le s področja ornitologije, marveč tudi z drugih področij biologije. Pisalo se je o ptičji gripi, metuljih, vodnih nevretenčarjih, gobah, velikih zvreh, hroščih in še čem. Med sproščenimi zapisi so seveda prevladovala poročila z društvenih izletov in akcij, nekaj časa pa smo objavljali tudi »ptičarske prigode« - smešne ali drugače posrečene dogodivščine s terena. Ob branju le-teh sem se ponovno nasmejala.

LEKTORSKI »NAGRAVŽI«

Posebno doživetje je bilo sodelovanje z lektorjem Henrikom Cigličem. Kot prvo pri njem tako rekoč nisem mogla toliko zamuditi roka za oddajo besedil v lekturo, da bi le-ta ostala nelektorirana. Pa ni bilo redko, da sem mu paket besedil poslala zvečer, zjutraj so bila »spedenana«, popoldan pa smo postavljali revijo. Enkrat mi je malce potožil, da se je nekoliko naveličal neprestano popravljati ene in iste jezikovne napake, ki jih je sam poimenoval »nagravži«. Zato mi je napisal kar »slovar nagravez«, ki sem ga potem vestno uporabljala pri urejanju besedil in mu s tem prihranila nekaj dela. (Ker pa mi spomin bleedi, upam, da v tem besedilu ni nobenega takšnega »nagravža«).

GREMO NA SPLET

Svet ptic je v tistem času stopil tudi na splet. Barbara Vidmar je zasnovala spletno stran revije in mi jo predala ob začetku urednikovanja in tako rekoč spotoma sem se priučila še osnovnega urejanja spletnih strani. Takrat smo ustvarili digitalni arhiv revij, ki je na spletu dostopen še danes.

Ker sem revijo urejala prostovoljno, mi je po treh letih žal pričelo primanjkovati časa za razvoj, ki si ga je revija še naprej zaslužila. Živo se spominjam trenutka, ko sem razmišljala o tem, koga bi predlagala za novega urednika/urednico. Dobesedno z neba se mi je utrnilo Petrino ime in prepričana sem bila, da je to najboljša možna izbira. Če gledam obdobje zadnjih 12 let, mi je presneto jasno, da se nisem motila. In to mi je še vedno v veliko zadoščenje.

Vsem želim še veliko veselja ob prebiranju revije!

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

OBROČKANJE PRI NAS

// Borut Štumberger

foto: Matej Gamser

V obdobju 1927–2018 je bilo v Sloveniji obročkanih 3.434.267 ptic (vir: Slovenski center za obročkanje ptičev - SCOP).

V okviru konzorcija "Life Watch SI" so pridobljena sredstva za izdelavo nove obročkovalske baze Prirodoslovnega muzeja Slovenije (PMS). Pričakovati je pomemben premik pri vnašanju, arhiviranju in posredovanju podatkov obročkanih ptic.

Od petih odraslih samcev **velikih uharic** (*Bubo bubo*) na Kraškem robu, opremljenih z oddajniki,

foto: Matej Gamser

sta v pol leta pod vodi srednje napetosti zaradi tokovnega udara obležala dva. Brez oddajnika nikoli ne bi izvedeli za njuno smrt zaradi nazadnjaških konstrukcij drogov (obročkovelec: Tomaž Mihelič).

Do konca leta 2018 je bilo v Sloveniji obročkanih 1718 **labodov grbcev** (*Cygnus olor*). V okviru projekta Veterinarske fakultete v Ljubljani in Prirodoslovnega muzeja Slovenije pri raziskavi aviarne influence, poenostavljeno ptičje gripe, je bilo na reki Dravi ulovljenih in obročkanih 73 labodov grbcev. V vzorcu ulovljenih labodov je bilo 34 % ptic levciščične oblike *immutabilis*.

foto: Dare Šere

V jeseni 2019 je bilo ulovljenih več **slok** (*Scolopax rusticola*) kot v celotni zgodovini obročkanja na Slovenskem, in sicer kar 58! Med njimi je sloka, ki je bila obročkana 7. novembra 2019 v Lescah in je bila štiri dni kasneje ustreljena v 383 km oddaljenem kraju Monchio delle Corti, Parma v Italiji (obročkovelec: Aljaž Mulej).

3691 najdb v Sloveniji obročkanih ptic in kasneje najdenih v tujini med letoma 1927 in 2018 je bilo poslanih na EURING za Evropski selitveni atlas.

V letu dni v SCOP-u registriramo okoli 2000 domačih in tujih najdb – labod grbec in rečni galeb (*Chroicocephalus ridibundus*) sta najpogosteje odčitani vrsti.

Med letoma 2015 in 2019 je bil v okolici otokov na Ptujskem jezeru barvno obročkan 201 mladič **rečnega galeba**. Te naše gnezdilke so bile do konca 2019 "odčitane" v Italiji, Franciji, Tuniziji, Švici, Nizozemski, Madžarski in v domovini kar 351-krat. Rezultat: barvno obročkani rečni galebi s Ptuja prezimujejo v zahodnem Sredozemlju (obročkovelec: Franc Bračko in Borut Štumberger).

SHEME OBROČKANJA Z BARVNIMI OBROČKI SO BILE V LETU 2019 ODPRTE ZA:

Slovensko ime	Latinsko ime	Barvni obroček	Kraj obročkanja	Vodja sheme	Inštitucija
Labod grbec	<i>Cygnus olor</i>	rdeč nožni obroček s kodo	Slovenija	Dare Fekonja	PMS
Bela štorklja	<i>Ciconia ciconia</i>	ELSA	Slovenija	Dare Fekonja	PMS
Mali deževnik	<i>Charadrius dubius</i>	kombinacija nožnih barvnih obročkov	Drava	Luka Božič	DOPPS
Črnohlavi galeb	<i>Larus melanocephalus</i>	rdeč nožni obroček s kodo	Drava	Borut Stumberger, Franc Janžekovič	PMS
Rečni galeb	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	bel nožni obroček s kodo	Drava	Borut Stumberger	PMS
Mala čigra	<i>Sternula albifrons</i>	bel nožni obroček s kodo	Sečoveljske soline	Iztok Škornik	KPSS
Navadna čigra	<i>Sterna hirundo</i>	bel in moder nožni obroček s kodo	Sečoveljske soline, Škocjanski zatok, Ptujsko jezero	Iztok Škornik	KPSS
Postovka	<i>Falco tinnunculus</i>	črn nožni obroček s kodo	Ljubljana z okolico, Gorenjska	Dare Fekonja	PMS
Veliki srakoper	<i>Lanius excubitor</i>	kombinacija nožnih barvnih obročkov	Ljubljansko barje	Dare Fekonja	PMS
Kanja	<i>Buteo buteo</i>	zelen nožni obroček s kodo	Ljubljana z okolico, Gorenjska	Dare Fekonja	PMS
Planinska kavka	<i>Pyrrhocorax graculus</i>	moder nožni obroček s kodo	Gorenjska	Dare Fekonja	PMS
Veliki žagar	<i>Mergus merganser</i>	rumen nožni obroček s kodo	Gorenjska	Dare Fekonja	PMS

Kljub 15.852 obročkanim **rjavim srakoperjem** (*Lanius collurio*) v obdobju 1927–2018 v Sloveniji ne poznamo prezimovalnih območij naših srakoperjev. Kar 92 let obročkanja te vrste je postreglo le s petimi najdbami z grških otokov, Cipra in delte Nila z začetka njihove selitvene poti.

Leto 2019 je bilo uspešno za gnezdenje gozdnih sov, zlasti kozače (*Strix uralensis*) in lesne sove (*Strix aluco*), na obeh območjih monitoringa z gnezdilnicami na Krimu in Jelovici. Skupno je bilo obročkanih kar 28 kozač in 87 lesnih sov.

V februarju 2020 smo v SCOP-u pomagali pri opremljanju 17 obročkovalcev z zapiralnimi in odpiralnimi kleščami in merili. Naposled so na voljo tudi klešče, s katerimi je moč skleniti in celo prilagoditi jeklene obročke konturi nog, npr. galebov, večjih pobrežnikov, rac ali čapelj.

S sledilnimi napravami so bili v letu 2019 pri nas označeni navadna čigra (*Sterna hirundo*; Nacionalni inštitut za biologijo (NIB) in DOPPS), veliki skovik (*Otus scops*; DOPPS), velika uharica (*Bubo bubo*; DOPPS), kozača (NIB), lesna sova (NIB) in močvirska uharica (PMS).

Obročkanje **VELIKIH SRAKOPERJEV** (*Lanius excubitor*)
foto: Luka Esenko

V poizkusnem obročkanju na potencialni prvi gorski obročkovalski postaji v Karavankah je bilo v dveh lovnih nočeh in dnevih med 11. in 13. oktobrom 2019 ujetih 419 ptic. Med aktivno selečimi se pticami je bilo ponoči ulovljenih 34 kosov (*Turdus merula*) in taščic (*Erithacus rubecula*) in 24 cikvov (*Turdus philomelos*) (obročkovalca: Žan Pečar in Aljaž Mulej).

V letu 2019 je bila pri nas prvič obročkana **močvirska uharica** (*Asio flammeus*), in sicer na Ljubljanskem barju (obročkovalci: Dare Fekonja, Aljaž Mulej, Al Vrezec).

foto: Al Vrezec

GNEZDENJE POSTOVK NA LIPAH

// Boris Kozinc

V okolici našega doma, v Hrašah pri Lescah, navadne postovke (*Falco tinnunculus*) v zadnjih dveh desetletjih gnezdiijo večinoma na lipah, v odslužanih gnezdiih sivih vran (*Corvus corone cornix*).

Letos je bilo opazovanje gnezdenja še posebej zanimivo, saj smo jo imeli priložnost spremljati kar z domačega balkona, kar v nadaljevanju predstavljam v fotozgodbi. Po priložnosti za fotografiranje pestrega dogajanja pa je bilo treba oditi v sadovnjak. Ko je sin Jonatan aprila fotografiral parjenje, sva na posnetkih opazila, da sta oba bodoča starša obročkana. Po podatkih sva ugotovila, da ju je kot odrasla pred dvema letoma obročkal Aljaž Mulej. Samcu, ujetemu pri Smokuču, je dal obroček BKT 5. 9. 2018, samici, ujeti pri Studenčicah, pa BKN 9. 9. 2018. Oba sta bila ujeta le dober kilometer od območja gnezdenja.

1

3

5

6

FOTOGODBA:

Slika 1: **PARJENJE**

Slika 2: **PREDAJA**: Samec s predajo voluharic dokazuje, da bo uspešen tudi v obdobju, ko bodo mladiči potrebovali največ hrane.

Slika 3: **KRMLJENJE**: Uspešna starša vzredita številen naraščaj.

Slika 4: **PRINOS**: Ko mladiči sami začnejo razkosavati hrano, plen prinaša tudi samica.

Slika 5: **SPELJAN**: Iz gnezda je treba oditi čim prej, da plenilci ne uplenijo celotnega legla.

Slika 6: **ZIMA**: Zima je obdobje, ko ima sito preživetja najtanjše luknjice.

Slika 7: **SPOMLADI**: Spomladi se najde tudi čas za praznovanje preživetja z Igro.

fotografije:

Jonatan Kozinc (1),
ostale **Boris Kozinc**

Oprema: Nikon D300s in
objektivi Sigma 800/5,6,
300/2,8 in 18-70/3,5-4,5

MLADIČ je bil temno rjav, skoraj črn – melanističen.
foto: Samo Jerele

ČRNA SOVA

// Jani Vidmar

Na majsko dopoldne (19. 5. 2020) me je v službenem času presenetil telefonski klic z neznane številke. »Pred vhomom v hišo smo zjutraj našli mlado sovico,« mi je sporočil mlad možki na drugi strani. Po opisu sove sem domneval, da gre za mladiča male uharice (*Asio otus*) ali lesne sove (*Strix aluco*), saj v tem času mladiči zupuščajo gnezda. Obljubil sem, da pridem popoldan sovo pogledat, medtem pa naj jo spravijo v škatlo ali zabojček na varno.

Popoldan sem poklical še fotografa Sama, ki me je že pred časom prosil, naj ga pokličem, ko bomo obročkali mlade sove. Ko sem odprl s senom lepo postlano kartonasto škatlo, pa sem bil presenečen. Sovica je bila temno rjava, skoraj črna – melanistična. Malce zmeden, ali gre za kozačo (*Strix uralensis*) ali lesno sovo, sem poklical strokovnjake iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije, Dareta Fekonjo in Ala Vrezca, in skupaj smo jo le določili kot melanistično lesno sovo.

Temeljito izmerjeno, foto dokumentirano in obročkano smo jo v dobrem stanju, ob spremljavi navdušenih opazovalcev, spustili v gozdu za hišo, kjer je bila najdena. Glede na redkost črnih lesnih sov je bila to najbrž enkratna, neponovljiva življenjska izkušnja.

OPAZOVANJE KOLONIJE SIVIH ČAPELJ

// besedilo in foto: Uroš Peljhan

V začetku aprila smo med sprehodom proti reki Savi v bližini Zlatega polja v Kranju opazili kolonijo gnezdečih sivih čapelj (*Ardea cinerea*). Gnezda so si uredile na vrhu visokih borovcev ob glavni cesti. Ker so bila gnezda lepo vidna s ceste, dvignjena nad rastiščem dreves, smo lahko spremljali razvoj mladih ptic. Gnezdilo je 11 parov. V naših krajih sive čaplje gnezdi v manjših kolonijah ali posamično, v Evropi pa največje kolonije štejejo tudi po več sto parov. V začetku aprila so bili nekateri mladiči že kar veliki, nekaj parov pa je šele začelo

gnezditi. V gnezdu sta bila največkrat dva mladiča. V neposredni bližini gnezda se je vedno zadrževal eden od staršev, ki je pazil na mladiče, medtem ko je drugi lovil hrano. Včasih pa sta tudi oba odšla na lov in pustila mladiča kar dolgo sama v gnezdu. Zvedavca sta z iztegnjenima vratovoma opazovala, kdaj se bosta starša vrnila. Proti koncu aprila so bila nekatera gnezda že prazna in na bližnjem travniku smo opazili tudi mlade sive čaplje, kako po zgledu staršev že same lovijo slastne zalogaje.

KAMARŠKI NARAŠČAJ

Prva naraščaja kamarških konj v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, Aco in Brin. Prvi je ime dobil po nedavno preminulem zunanjem sodelavcu in prijatelju Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Brin nosi ime značilne lokalne kraške rastline.

Daša Stavber, foto: Tina Kocjančič, 9. junij 2020

HOČEM HRANO

Fotografija mladih **KMEČKIH LASTOVK** (*Hirundo rustica*) je nastala konec maja 2018 v hlevu mojih starih staršev v Slovenskih goricah.

Dušan Šipek, maj 2018

ROJENJE

BREGULJKE (*Riparia riparia*) dobesedno rojijo nad Savo, ko se zjutraj zbudijo. Ko sem prišel tja, so že hranile mladiče. Ta del brežine je pozimi izpostavljen močni eroziji. Voda pozimi navadno odnese približno za en meter brega na dolžini približno 100 m.

Marko Gerbec, 19. avgust 2017

Fotografija je nastala v Naravnem rezervatu ob izlivu Soče (Isola della Cona) v Italiji. Prišla sem na opazovalnico in imela toliko sreče, da me čapljica ni opazila, saj je imela precej dela z žabo, ki jo je ulovila. Ko jo je pojedla, mi je namenila nekaj pogledov, in v tistem času mi jo je uspelo tudi fotografirati.

Vanessa Bezljaj, 25. januar 2016

PEGASTA SOVA POTREBUJE NAŠO POMOČ

// Tjaša Zagoršek, Aljaž Mulej, Bor Mihelič, Ruj Mihelič,
Gaber Mihelič, Maks Sešlar

PEGASTA SOVA (*Tyto alba*) ima v srcih mnogih ljubiteljev ptic prav posebno mesto. Na območju Slovenije je v zadnjih desetih letih izjemno redka gnezdilka.

foto: **Gregor Bernard**

Pegasta sova (*Tyto alba*) ima v srcih mnogih ljubiteljev ptic prav posebno mesto. Na območju Slovenije je v zadnjih desetih letih izjemno redka gnezdilka in z izjemo njene prehrane o njej ne vemo veliko. Pegasta sova si za svoj življenjski prostor izbira odprto kulturno krajino v bližini človeških naselij. Rada gnezdi na podstrešjih cerkva, v zidnih linah gradov, skednjev, skladišč in tudi v gnezdilnicah. Vrsto na območju Slovenije ogroža več dejavnikov, med katerimi so najbolj pereči uporaba pesticidov in izguba lovnega življenjskega prostora ter gnezdišč. Slednji se je v mnogih evropskih državah pokazal kot glavni razlog za upad njene populacije.

V mnogih evropskih državah se je za najboljši način, kako rešiti problem pomanjkanja gnezdišč pegaste sove, izkazalo postavljanje gnezdilnic. Znan je primer dobre prakse z Nizozemske, kjer so ravno s postavljanjem gnezdilnic populacijo povečali do zavidljivih števil. V 50. letih 20. stoletja je populacija pegaste sove štela med 1800–3500 gnezdečih parov. Huda zima v letih 1962/1963 je skoraj zdesetkala populacijo, saj so na območju celotne države leta 1964 našli le še 25 gnezdečih parov. Prve gnezdilnice so prostovoljci ob pomoči lokalnih skupnosti postavili leta 1967. Pri pregledu gnezdilnic leta 1988 se je to pokazalo kot izjemen uspeh, saj je bilo kar 80 % gnezdilnic zasedenih, gnezdeča populacija pa je štela 400 parov. Leta 2004 je na Nizozemskem 1150–2000 gnezdečih parov.

Po zgledu dobre prakse z Nizozemske želimo pegasti sovi pomagati tudi v Sloveniji. Tako smo leta 2019 postavili prvih pet gnezdilnic na območju Ljubljanskega barja.

foto: **Tjaša Zagoršek**

Po zgledu dobre prakse z Nizozemske želimo pegasti sovi pomagati tudi v Sloveniji. Tako smo leta 2019 postavili prvih pet gnezdilnic na območju Ljubljanskega barja in v letošnjem letu nadaljevali na območju Dolenjske. Naš cilj je postaviti gnezdilnice tudi na območjih Vipavske doline, Kamniško-Mengeškega polja, Dravsko-Ptujskega polja in Murske ravnin in pri tem nam lahko pomagate tudi vi! Na teh območjih namreč iščemo primerne objekte (skednje, gospodarska poslopja, skladišča itd.), na katere bi lahko postavili gnezdilnice. Če veste za kakšen tak objekt in bi bil lastnik gnezdilnice vesel, nam pišite na tjasa.zagorsek@dopps.si ali pokličite na telefon 031 439 051.

Vnaprej se vam zahvaljujemo za kakršnokoli pomoč, ki bi lahko pomagala rešiti našo redko gnezdilko pred lokalnim izumrtjem.

PRAVICA DO ZDRAVEGA NARAVNEGA OKOLJA

// Tilen Basle

foto: iStock

Partnerstvo BirdLife je pozvalo Združene narode, naj prvič v več kot sedemdesetih letih posodobijo Splošno deklaracijo človekovih pravic in dodajo novo človekovo pravico: Pravico do zdravega naravnega okolja. Iz razvalin druge svetovne vojne, ene največjih humanitarnih kriz v zgodovini, je vzklik eden največjih dosežkov človeštva: Splošna deklaracija o človekovih pravicah. Dokument, ki v 30 členih opisuje temeljne človekove pravice, so pripravili strokovnjaki različnih strok in kultur, leta 1948 pa ga je objavila Generalna skupščina Združenih narodov.

Manjka le ena pravica: 31. člen – pravica do zdravega naravnega okolja. V zadnjih sedemdesetih letih, odkar je bila razglašena Splošna deklaracija o človekovih pravicah, je naša družba povzročila opustošenje naravnega sveta. Okolje, v katerem živimo, vpliva na naše zdravje na mnogo načinov; od zraka, ki ga dihamo, do vode, ki jo pijemo, in vse do zemlje, v kateri gojimo našo hrano. Trenutno pandemijo COVID-19 strokovnjaki povezujejo z nezakonito trgovino z živalmi in uničevanjem naravnih življenjskih okolij – človekove aktivnosti, ki znatno povečujejo tveganje za pojav novih nalezljivih bolezni. Znanost je jasna: zdravje ljudi in okolje sta tesno povezana in sedaj, bolj kot kdaj prej, lahko opazujemo, kako zanemarjanje planeta krni že vzpostavljene človekove pravice, kot so pravica do življenja, svobode in varnosti.

»Združeni narodi morajo pokazati sposobnost vodstva s priznavanjem zdravega naravnega okolja kot človekove pravice v odziv krize koronavirusa. Zavedamo se, da je dodajanje nove človekove pravice sveto dejanje, vendar je naš planet enako svet! Morda še nikoli ni bil pomembnejši trenutek za utrditev človekove pravice, ki bi nas vse zavezala k njenemu spoštovanju za dobro vseh nas.«

V pismu generalnemu sekretarju Združenih narodov, Antóniju Guterresu, BirdLife poziva ZN naj: vključijo pravico do zdravega naravnega okolja – morda člen 31 – v dnevni red Generalne skupščine OZN in vrh ZN o biotski raznovrstnosti septembra 2020 ter pravico do zdravega naravnega okolja vključijo v Splošno deklaracijo človekovih pravic. »Dosežite slednje do decembra 2023 in obeležite 75. obletnico sprejetja Splošne deklaracije s strani Generalne skupščine ZN,« pozivajo.

Na povezavi preberite celotno pismo generalnega sekretarja Združenih narodov Antónija Guterresa (v angleščini).

KO ZA DEŽJEM POSIJE SONCE...

// Katarina Denac

ČRNOČELI SRAKOPER

(*Lanius minor*) lovi z opornih kolov drevesnih sadik, ki smo jih posadili zanj.

foto: Katarina Denac

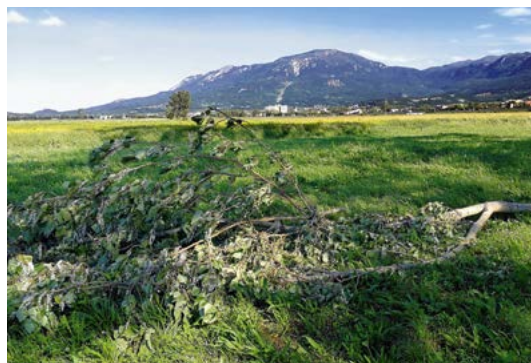

Zaradi burje razrahljano gnezdo črnočelega srakoperja (*Lanius minor*) visi z rogovile.

foto: Katarina Denac

Letos so se črnočeli srakoperji (*Lanius minor*) v Vipavsko dolino vrnili zgodaj. Prvi je bil opazovan že zadnje dni aprila. Na Ajdovskem polju je bila okoli 10. maja zabeležena gradnja gnezda na topolu, ki ga je srakoper še sredi meseca dograjeval in vpenjal v rogovilo. Dan kasneje je burja gnezdo močno razrahljala in uničila, saj so njegovi deli viseli z rogovile. Kasneje se je celotna veja s tem gnezdom odlomila in padla na travnik.

Dogajanje nas je seveda potrla, saj je bilo to edino najdeno gnezdo črnočelega srakoperja v Vipavski

Burja je odlomila vejo s propadlim gnezdom črnočelega srakoperja.

foto: Pia Höfferle

dolini letos. Za žarek sonca in upanja pa sta poskrbeli Tjaša in Pia 21. maja, ko sta na sosednjem topolu našli novo, verjetno nadomestno gnezdo, v katerem je še v začetku junija samica pridno valila, samec pa je prinašal dodatni gnezditveni material, s katerim je utrjeval gnezdo. Poleg tega sta opazovali še en osebek, ki je letal na ajdovsko deponijo, vendar gnezda kljub velikemu trudu nista našli.

V neposredni bližini propadlega gnezda smo našli nadomestno gnezdo, v katerem je v začetku junija valila samica.

foto: Pia Höfferle

Samec na gnezdo prinaša dodatni gnezditveni material – tokrat bele plastične vrvice.

foto: Pia Höfferle

Veseli smo tudi, da drevesa, ki smo jih zasadili spomladi, že sedaj koristijo črnočelemu srakoperju – njihove oporne količke namreč uporablja kot lovne preže.

STE VIDELI PLANINSKO KAVKO Z OBROČKOM?

// Tjaša Zagoršek, Aljaž Mulej

Le malo je takšnih pohodnikov in planincev, ki se med obiskom visokogorja ne bi srečali z družabno in simpatično ptico, planinsko kavko (*Pyrrhocorax graculus*), ki je gnezdilka gora srednje, južne in jugovzhodne Evrope. Spada v družino vran (*Corvidae*) in je ena naših najvišje gnezdečih ptic, saj v Sloveniji naseljuje visokogorski svet nad drevesno mejo. Najpogosteje jo lahko srečamo v Julijskih Alpah, nekoliko manj številčna pa je v Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Za gnezdenje si zelo rada izbira nedostopna mesta v strmih skalnih razpokah in votlinah ostenj, medtem ko so njena priljubljena prehranjevališča alpske trate, pašniki in pobočja z balvani, melišči in skalami.

Planinska kavka je izjemno družabna vrsta ptice, ki se zelo rada zadržuje v večjih in manjših jatah. Jate se v zimskem času ob iskanju hrane približajo tudi človeškemu bivališčem v alpskih dolinah in na smučiščih. V poletnem času, ko je v gorah veliko planincev, pa so se naučile, da lahko hrano dobijo tudi od njih, saj gre le redko kateri pohodnik na pot brez malice v nahrbtniku. Med malico se nam planinske kavke lahko zelo približajo.

OBROČEK - OSEBNA IZKAZNICA

Ptice so zaradi svoje mobilnosti in hitrega odziva na spremembe v okolju lahko izjemno orodje za razumevanje in spremljanje sprememb v njem. Da bi jih bolje razumeli in pridobili pomembne podatke o selitvenih vzorcih in načinu življenja, ptice označujejo posebej za to usposobljeni ornitologi - obročkovalci. Ptici na nogo namestijo poseben kovinski obroček, ki postane njegova osebna izkaznica. Na obročku so odtisnjeni podatki o državi obročkanja in črkovno-številčni zapis, ki je unikatna za vsako ptico. Slovenski obročki nosijo napis LJUBLJANA SLOVENIJA in tekočo številko, npr. ZT 43. Ker pa je kovinske obročke v večini primerov zelo težko prebrati, si obročkovalci pomagajo tudi z barvnimi obročki. Ti omogočajo lažjo berljivost in so barvno specifični za posamezno državo. Tako kot na kovinskih je tudi na barvnih obročkih odtisnjena unikatna koda za vsako ptico, npr. ACT.

Pohodniki in planinci se med pohodi in izleti v gore pogosto srečujejo tudi z obročkanimi planinskimi kavkami. Ti osebkovi nosijo na nogi obroček in na njem pomembno informacijo, zato vas ob vsakem opazovanju obročkane planinske kavke (ali kakšne druge vrste ptic) naprošamo, da to

sporočite Slovenskemu centru za obročkanje ptic, ki deluje v okviru Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Poleg podatka o oznaki na obročku (barve, črkovne kode) nam sporočite tudi kraj in datum opazovanja ter podatke o najditelju.

Podatke nam lahko sporočite na elektronski naslov sll@mrc.pms-lj.si ali dfekonja@pms-lj.si. Pošljete nam jih lahko tudi po pošti na naslov **SCOP, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI - 1001 Ljubljana**. Za vsak sporočeni podatek boste izvedeli, kje je bila ptica obročkana, njen spol in koliko je stara. Vaše obvestilo je za nas izjemno pomembno, saj lahko tako pridobivamo informacije o vedenju posameznih osebkov in stanju populacije planinske kavke v daljšem časovnem obdobju.

Za sodelovanje se vam že vnaprej zahvaljujemo!

Ste kdaj že opazili, da **PLANINSKA KAVKA** (*Pyrrhocorax graculus*) na nogi nosi obroček? Če nam sporočite podatke z njega, boste razširili izjemno pomembno informacijo o ptici.

foto: Tjaša Zagoršek

OBNEMOGLA BELOREPCA NA DRAVSKEM POLJU

// Tilen Basle

BELOREPCA (*Haliaeetus albicilla*) sta bila po rehabilitaciji in izpustitvi popolnoma zdrava, njun samozavestni polet na svobodo pa je vsem navzočim vлил veliko upanja v njuno vključitev v naravo.

foto: Tilen Basle

S edemnajstega marca 2020 nas je članica Lovske družine Črešnjevci obvestila, da je na njivah v bližini zadrževalnika Medvedce opazila dve večji, obnemogli ujadi. Ob skupnem pregledu območja smo na severozahodni strani zadrževalnika našli dva obnemogla belorepca (*Haliaeetus albicilla*). Prvi, odrasel osebek, je bil v izjemno slabem stanju, zato smo ga nemudoma pripravili za prevoz. Drugi, mladosten osebek, je bil v nekoliko boljši kondiciji, vendar smo ga po krajšem »pregonu« ulovili, pregledali in tudi njega pripravili za prevoz. Osebek je nosil obroček, ki je kasneje razkril, da je bil maja 2017 kot mladič obročkan ob Blatnem jezeru na Madžarskem. Oba osebka je v oskrbo prevzel dr. Golob iz Azila za prostoživeče živali v Muti.

Na severozahodni strani zadrževalnika Medvedce smo našli dva obnemogla belorepca.

foto: Neža Kocjan

PO REHABILITACIJI

Po mesecu in pol rehabilitacije sta bila belorepca pripravljena na vrnitev v naravo. Dne 5. maja 2020 smo ju ornitologi skupaj z dr. Golobom izpustili ob zadrževalniku Medvedce. Pred izpustitvijo smo odraslega belorepca opremili z GPS-sledilno napravo, ki nam je omogočala spremljanje njegovih premikov v živo. Oba osebka sta bila popolnoma zdrava, njun samozavestni polet na svobodo pa je vsem navzočim vлил veliko upanja v nujno vključitev v naravo.

Kljub temu pa se je kaj hitro zalomilo! Po nekaj dneh za to vrsto precej neobičajnih premikov so zazvonili vsi alarmi in odpravili smo se ponovno poiskati belorepca. Po krajšem iskanju v gozdu južno od zadrževalnika Medvedce smo našli obnemoglega in močno poškodovanega belorepca, ki je

nosil sledilno napravo. Kljub hitremu posredovanju ornitologov in dr. Goloba je osebek že naslednji dan žal poginil. Kaj se je zgodilo z drugim, mladostnim osebkom, žal ne vemo.

KAJ SE JE BELOREPCEMA PRIPETILO

Ob najdbi sta belorepca kazala očitne znake zastrupitve. Analize so potrdile visoke koncentracije težkih kovin (predvsem cinka), ki so se nakopičile v telesih ptic. Hkrati sta bili ptici tudi fizično obnemogli, odrasel osebek pa je imel tudi veliko rano v predelu trebuha. Odrasel osebek je po rehabilitaciji in izpustitvi prejel močne poškodbe glave, vratu, hrbtna in peruti, ki mu jih je najverjetneje zadal kak drug orel.

Če strnemo vse dogodke v najverjetnejši scenarij, sta bila orla najverjetneje napadena s strani močnega lokalnega para belorepcev. Visoka stopnja težkih kovin v krvi je njuno fizično stanje le še poslabšala in ju pustila v slabem izhodiščnem položaju. Agresivna teritorialnost je pri orlih sicer nekaj običajnega, vendar pa lahko vpliv človeka (v tem primeru z onesnaževanjem) odloči med življenjem in smrtjo.

Čeprav se je zgodba pisala precej romantično, pa se je zaključila daleč od tega. Kljub vsemu nas je opomnila na pomen raziskovanja in pripravljenosti v takšnih interventnih primerih. Če na orla ne bi namestili GPS-sledilne naprave, nikoli ne bi izvedeli, kaj se je pripetilo enemu od njiju. Morda bi bilo včasih boljše, da vsega ne vemo, vendar smo se iz tega tudi nekaj naučili.

NAČRT ZA REŠEVANJE PLANETA

// Katarina Denac

Evropska komisija je 20. maja 2020 objavila Biodiverzitetno strategijo in Strategijo za kmetijstvo, slikovito imenovano "Od kmetije do vilice". Oba dokumenta bosta pomembno vplivala na oblikovanje naravovarstvene in kmetijske politike Evropske unije. Z istočasno objavo obeh dokumentov želi Evropska komisija presekat z uničujočimi kmetijskimi praksami. Strategiji vsebujeta pomembne lekcije, ki se jih je Evropska unija naučila iz pandemije COVID-19: zdrav planet je predpogoj za zdravo človeštvo, politične odločitve morajo temeljiti na znanstvenih podlagah in s krizo se je treba spopasti, preden postane neobvladljiva.

CILJI ZA IZBOLJŠANJE STANJA EVROPSKE NARAVE

Evropska komisija je v obe strategiji zapisala nekaj radikalnih novosti in začrtala cilje, ki bi dejansko lahko izboljšali stanje narave v Evropi:

- Povečati površino zavarovanih območij na kopnem in morju za 30 %. Tretjina teh območij bo strogo zavarovana – na njih ne bodo dovoljene nobene človeške aktivnosti.

- Zmanjšati porabo pesticidov za 50 % tako v smislu količine kot strupenosti.
- Obnoviti 10 % kmetijske krajine, da bo vsebovala naravovarstveno pomembne elemente, kot so mejice in cvetni pasovi, s čimer se bo izboljšala tudi trajnost kmetovanja.
- Vpeljati obvezujoče cilje EU za obnovo narave v ključnih ekosistemih, kot so šotišča, mokrišča, gozdovi in morja, saj so ti ekosistemi bistvenega pomena za biotsko raznovrstnost ter blaženje in prilagajanje podnebnim spremembam.
- Zmanjšati obseg kurjenja biomase, kot so drevesa, za namen pridobivanja energije.

S takšnima strategijama bi EU lahko dejansko postala vodilna na svetu v boju proti klimatski in biodiverzitetni krizi. Da pa bi direktivi dosegli svoj namen, ju mora podpreti in uresničevati vseh 27 članic EU. Ob objavi obeh strategij je organizacija BirdLife International, katere polnopravni član je tudi DOPPS, izdala sporočilo za javnost, ki ga lahko preberete na povezavi. Besedilo obeh strategij je dostopno na spletni strani Evropske komisije.

Eden izmed ciljev Evropske komisije, kako izboljšati stanje narave, je tudi obnova 10 % kmetijske krajine, da bo vsebovala naravovarstveno pomembne elemente, kot so mejice in cvetni pasovi, s čimer se bo izboljšala tudi trajnost kmetovanja.

foto: iStock

STE VEDELI, DA NAM LAHKO PREK SPLETA DEL VAŠE DOHODNINE NAMENITE V NEKAJ MINUTAH?

Do 0,5 odstotkov odmerjene dohodnine, ki jo sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencev, med katerimi je tudi DOPPS. Pri tem nimate nobenega dodatnega stroška. Če tega še niste storili, imate kot odgovoren državljan z namenitvijo tega finančnega prispevka DOPPS-u priložnost svoj denar in energijo podariti tistim, ki se dejavno borimo proti upadu biotske raznovrstnosti in skrbimo za slovensko naravo. Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. prek portala e-Davki:

- Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine
- V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
- V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: 68956029
- V razdelek 'Odstotek' vpišete poljubno vrednost do 0,5
- Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo

V kolikor portala e-Davki še ne uporabljate, bi vas radi seznanili, da je po novem **prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo ne potrebujete več veljavnega certifikata**. Registracija na portalu e-Davki ne namreč možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega od informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepisete ID številko. V kolikor informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem od korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

2. z izpolnitvijo obrazca Zahteva za namenitev dela dohodnine za donacije, ki vam je na voljo na spletni strani FURS, lahko pa vam ga pošljemo tudi mi in ga pošljete po pošti na naslov FURS

3. ustno na zapisnik pri finančnem organu.

Predvsem z uporabo e-Davkov vam bo to vzelo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

Obenem hvala vsem, ki ste nas s članstvom ali na druge načine že podprli. Če ste nam donacijo iz dohodnine že namenili, ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

Mednarodni vranjekovi dnevi

// besedilo: **Urša Koce**, foto: **Simon Kovačič**

Med 15. in 22. julijem bomo vzdolž celotnega Jadranskega morja preštevali sredozemske vranjke (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*). V izbranem dnevu bo potekal sinhroni monitoring vseh skupinskih prenočišč ob italijanski, slovenski in hrvaški obali. V Sloveniji bomo vranjke šteli na tradicionalnih skupinskih prenočiščih v Piranskem in Strunjanskem zalivu ter Zalivu sv. Jerneja. Štetje bo potekalo od jutra do večera, saj nas zanima tudi dnevna dinamika številčnosti vranjekov na prenočiščih. Vabimo prostovoljce, da se pridružite popisu! Natančen dan štetja bomo zainteresiranim sporočili naknadno.

Slovenske ljubitelje ptic, ki boste v tem tednu letovali na hrvaški obali, k sodelovanju vabijo hrvaški kolegi. Poleg večernega štetja na skupinskih prenočiščih je možno tudi štetje med njihovim prehranjevanjem, dnevnim počitkom in podobno.

Zainteresirani za štetje na slovenski obali se prijavite Urši Koce (ursa.koce@dopps.si). Prijave zbiramo do 6. julija. Za štetje na Hrvaškem se čim prej prijavite Jeleni Kralj (jkralj@hazu.hr).

Mednarodne vranjekove dneve koordinira italijansko morsko varovano območje Miramare (Area Protetta Marina di Miramare).

NR Ormoške lagune med finalisti

//besedilo: **Tilen Basle**

Evropska komisija je v letošnjem letu projektu obnove življenjskih okolij v Naravnem rezervatu Ormoške lagune podelila posebno priznanje. Projekt je uvrstila med finaliste letošnjih nagrad Natura 2000 (Natura 2000 Award). Ob bok nam je v kategoriji »Varstvo narave« postavila še sedem projektov iz celotne Evrope, o najboljšem projektu pa boste odločali VI!

»S tem projektom smo pokazali alternativo preživelim konceptom. Ohranili smo naravo in jo namenili v izobraževalne namene. Ustvarili smo delovna mesta in pomagali k prepoznavnosti občine, regije in države. Vse to je javni interes. In pri vsem tem smo plačali socialnih transferjev in davkov več, kot je vložila v projekt RS. Torej smo poleg vsega še malo napolnili proračun. Naj bo vaš glas za ta projekt tudi sporočilo, da problemov sveta danes – klimatska kriza, biodiverzitetna kriza, »nove bolezni« itd. – ne moremo reševati z enakimi načini, ki so probleme povzročili z neskončnim izkoriščanjem narave,« dodaja ob nominaciji Damijan Denac.

Na priloženi povezavi ali na <https://natura2000award-application.eu/finalist/4654> lahko oddate svoj glas za Naravni rezervat Ormoške lagune in njegove prebivalce.

Zanimiva opazovanja prvega polletja

// besedilo: Domen Stanič, foto: Aleš Marsič, GoPro

V prvi polovici leta 2020 smo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok zabeležili več zanimivosti. Januarja smo v sestojih trstičja na območju Bertoške bonifike potrdili ponovno prezimovanje tamariskovke (*Acrocephalus melanopogon*). Akustični popisi mokoža

(*Rallus aquaticus*) so pokazali, da v NRŠZ letos gnezdi okoli 10 parov te skrivnostne ptice. Spomladanska selitev je postregla z novo, že 258. vrsto ptice za rezervat, in sicer strmoglavcem (*Morus bassanus*), ki je bil konec aprila opažen v polslani laguni. Maja smo tako kot lani ponovno opazovali en osebek kamenjarja (*Arenaria interpres*), kar je drugi podatek za to vrsto v NRŠZ. Med redkejšimi preletniki smo opazovali tudi več pukležev (*Lymnocyptes minimus*), jezerskega martinca (*Tringa stagnatilis*) in Temminckovega prodnika (*Calidris temminckii*). V gnezditveni sezoni smo se najbolj razveselili ponovne vrnitve beločelega deževnika (*Charadrius alexandrinus*), ki je na območju rezervata zadnjič gnezdil leta 2008. V maju smo v polslani laguni našli gnezdo in opazovali do šest osebkov te redke vrste. Laguna je postregla tudi z drugo zanimivo gnezdilko, sabljarko (*Recurvirostra avosetta*); letos v NRŠZ gnezdiijo trije pari. Doslej smo zabeležili tudi gnezditvev 105 parov navadne čigre (*Sterna hirundo*), 14 parov male čigre (*Sternula albifrons*), 36 parov polojnika (*Himantopus himantopus*), šest parov rdečenogega martinca (*Tringa totanus*) in okrog 10 parov malega deževnika (*Charadrius dubius*). Na sladkovodnem delu tudi letos gnezdita rjava čaplja (*Ardea purpurea*) in siva gos (*Anser anser*). Zanimiva opazovanja s fotografijami lahko redno spremljate na FB-strani Naravnega rezervata Škocjanski zatok: www.facebook.com/skocjanskizatok ali na spletni strani: www.skocjanski-zatok.org.

Se Bela morda vrača k nam?

// besedilo: Katarina Denac, Tilen Basle, foto: Janez Papež

Lansko jesen smo z zanimanjem spremljali selitveno pot dveh mladih belih štorcelj (*Ciconia ciconia*), izvaljenih v Mateni na Ljubljanskem barju. Čeprav iz istega gnezda, sta jo mahnila vsaka po svoji poti. Srečko, katerega pot se je žalostno končala v Tuniziji zaradi plastične vrečke, je v Afriko priletel prek Italije. Bela pa je ubrala bolj običajno, vzhodnoevropsko selitveno pot, po kateri je prek Marmarskega morja v bližini Bosporja in nemirnega Bližnjega vzhoda 22. septembra pristala na Sinajskem polotoku, v okolico letovišča Sharm-el-Sheikh. Tam je – najverjetneje v družbi tisočeri drugih štorcelj – preživela jesen, zimo in del pomladi. Sodeč po premikih, ki jih je beležila njena GPS-sledilna naprava, njeno življenje ni bilo prav razburljivo, saj se je ves čas gibala na majhnem prostoru med safari parkom in gorami približno 12 km severno od parka, kjer je prenočevala. Videz pa lahko vara, kajti bazeni za odpadno vodo poleg safari parka, kjer se je prehranjevala, so namreč polni umazanije, zaradi katere vsako leto pogine več sto belih štorcelj. Ves čas Belinega bivanja v Egiptu nas je zato skrbelo, da bo podlegla kakšni okužbi in delila Srečkovo tragično usodo. Sredi marca pa smo opazili prvi premik zunaj običajne poti zadnjega pol leta – Bela se je namreč pričela pomikati severno! Mimo Mrtvega morja je 22. marca pristala ob reki Jordan, malce južneje od Galilejskega jezera, prav na meji med Izraelom in Jordanijo. Tu je mesec dni nabirala moči, nato pa v enem dnevu preletela nevarni Libanon in nato nadaljnjih pet dni raziskovala mokrišča južno od sirijskega Alepa. 29. aprila je prispela v Turčijo, kjer je še danes. Bela najverjetneje ni potovala sama, temveč v družbi drugih štorcelj, verjetno pa ji nekatere izmed njih tudi danes delajo družbo. Bela je za zdaj še spolno nezrela, kar pomeni, da še ne more gnezdit. Takšne štorcklje se včasih združujejo v jate do nekaj deset osebkov in se celotno gnezditveno sezono klatijo naokoli. Zdaj se Bela z morebitno družbo »klati« po zelenih dolinah kakšnih 100 kilometrov vzhodno od Ankare. Takšne štorcklje se vsako leto pojavljajo tudi v Sloveniji. Glede na to, da Belin oddajnik še vedno deluje odlično in da sonce učinkovito polni njegovo baterijo, nam bo kmalu razkrila svojo nadaljnjo pot!

Vsekakor se Bela letos najverjetneje ne bo vrnila v Slovenijo. Hkrati pa upamo, da se bo jeseni izognila prezimovališču v Sharm El-Sheikhu in se odpravila na prostrane zelene ravnice ekvatorialne Afrike.

Ptičja simfonija v Škocjanskem zatoku

// besedilo in foto: **Bojana Lipej**

Že četrto leto zapored smo v Sloveniji poslušali Ptičjo simfonijo, ki je potekala pod taktirko Radia Prvi RTV SLO. Letos je odmevala v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, vendar zaradi znanih razmer za zmanjševanje tveganja pri širjenju koronavirusa ni bila izvedena v takšnem obsegu kot v preteklosti. Voditeljica Andreja Gradišar in varstveni ornitolog Domen Stanič sta poslušalce na prvo nedeljsko majsko jutro prebudila s ptičjim petjem iz Škocjanskega zatoka in jim pri tem povedala marsikaj zanimivega in novega o življenju ptic.

Ptičja simfonija, katere idejni oče je Derek Mooney, je bila prvič predvajana pred 22 leti na Irskem (projekt Irske nacionalne radiotelevizije RTE), kasneje je prerasla državne okvire ter postala radijski maraton, saj se ptičje petje predvaja kar šest ur skupaj. Združuje radijske postaje iz več kot 10 držav ter v šestih različnih časovnih pasovih.

Letošnjo Ptičjo simfonijo iz Škocjanskega zatoka lahko poslušate na spletni strani Radia Prvi: <https://radioprvi.rtvsl.si/2020/05/pticja-simfonija-2020/>.

Naraščaj v Škocjanskem zatoku

// besedilo: **Daša Stavber**, foto: **Tina Kocjančič**

V petek, 10. aprila 2020 zvečer, je kamarška kobilica Rižana povrgla prvega žrebička v Škocjanskem zatoku, malega Acota. Nekaj dni za tem, v sredo, 15. aprila 2020 dopoldan, je povrgla še druga kamarška kobilica Cabidoule z majhno pomočjo oskrbnikov. Tako je na svet prišel še drugi žrebiček, mali Brin. Oba sta rjave barve, čila in zdrava, po nekaj tednih razigrana v družbi drug drugega in ob vzorni skrbni čredi kobil na domačem močvirnem terenu trstičja.

Kamarški konji se tako kot lipicanci skotijo temne barve, ki se v nekaj letih posvetli oz. postopoma zamenja v belo barvo. Letos se bodo zaradi veselega dogodka v Škocjanskem zatoku sprehodi s konji za obiskovalce tako pričeli jeseni 2020, ko bo lahko na Acota in Brina v ogradi pazila kamarška teta Falisca.

Nova vrsta komarjev za Slovenijo

// besedilo: **Jana Šušnjar**, vir slike: <https://serveicontrolmosquitos.blogspot.com>

Uranotaenia unguiculata je vrsta komarja (Diptera: Culicidae), ki je avtohtona v Evropi in razširjena večinoma v južni polovici Evrope. Na vzhodu se širi od Ukrajine in delte Volge prek srednje in jugozahodne Azije do Irana in Pakistana. V centralni Evropi se vrsta redko pojavlja.

Škocjanski zatok je za to vrsto izjemno ugodno življenjsko okolje. Njegove ličinke namreč za razvoj potrebujejo plitva zelnata barja, začasne stoječe vode, namakalne jarke ali barja ob jezerih, zaraščenih z vodno lečo (Lemnoideae) ali rastlinjem, ki je obogateno z organskimi snovmi. Vrsta naseljuje sladke in rahlo brakične vode, ki so lahko osvetljene ali rahlo zasenčene.

Samice odraslih komarjev se ne prehranjujejo s krvjo ljudi, temveč se najverjetneje hranijo izključno na dvoživkah. Raziskave o vlogi vrste pri prenašanju povzročiteljev bolezni so skope, zato je le malo znanega o njenem medicinskem pomenu.

Komar je bil v Sloveniji prvič odkrit v okviru projekta »Nadzor prenašalcev porajajočih se mikroorganizmov v Sloveniji«, ki ga financira Javna agencija RS za raziskovalno dejavnost (ARRS). V okviru tega smo na območju celotne Slovenije popisovali komarje in peščene muhe, med vzorci komarjev iz leta 2019 pa smo določili dve samici, ki sta bili vzorčeni julija, in enega samca, vzorčenega avgusta. Osebkje smo ujeli s posebnimi pastmi za lov komarjev, te pa so bile nastavljene ob vodi med centrom za obiskovalce in hlevom s konji. Vzorčenje komarjev nadaljujemo tudi v tem letu in upamo na še več novih najdb te izredno lepe vrste.

Poziv vladi k preoblikovanju določenih členov novega »protikorona zakona«

// besedilo: pisarna DOPPS, grafika: Tilen Basle

Konec aprila je bil v parlamentu RS po nujnem postopku obravnavan Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIU-ZEOP-A), tako imenovani »protikorona zakon«. Čeprav nas je Vlada na začetku prepričevala, da »Predlog zakona nima posledic na okolje, vključno s prostorskimi in varstvenimi vidiki«, je bila resnica daleč od zapisanega. Predlagani členi niso prispevali ničesar k boju proti epidemiji COVID-19, šlo je izključno za pritisk na okoljsko zakonodajo z namenom omogočanja graditve objektov in prevlade javnega interesa brez upoštevanja stroke, nevladnih organizacij in javnosti. Žalostno je, da je Vlada izkoristila epidemijo za zmanjševanje svoboščin s področja varstva narave, ki so vendar en izmed temeljev družbe in še posebej pomembne za prepoznavnost in perspektivo naše republike.

V novem zakonu so predvideli tudi novo poglavje, ki predvideva pospešitev izdajanja dovoljenj za gradnjo ob poenostavitvi in skrajšanju tako predpisanih upravnih postopkov v Gradbenem zakonu kot tudi v predpisih s področja varstva okolja in ohranjanja narave.

Biologi, naravovarstveniki in okoljevarstveniki, ornitologi, ihtiologi, ribiči in širša strokovna javnost smo se organizirali v skupino neodvisnih strokovnjakov in podali poziv vladi k umiku spornih členov iz zakona, a žal neuspešno. Če se sprejeti zakon začne izvajati, bodo posledice za okolje katastrofalne.

Amandmaji k Predlogu zakona o spremembah ZON so neustavni

// besedilo: pisarna DOPPS, foto: Rok Breznik

Potem ko je novi protikoronski zakon praktično izbrisal nevladne organizacije in obrambo okolja iz gradbenih postopkov, se je kot virus razširil še na vso preostalo zakonodajo. Podobno nemogoče zaostritve pogojev so grozile Zakonu o ohranjanju narave (ZON), ki so ga v parlamentu obravnavali sredi maja.

Uredba o presoji vplivov na okolje je bila naslednji korak v prizadevanju, da se olajšajo postopki investitorjem in izloči civilni glas družbe. Žalostno je, da deljavnosti ta glas razume kot oviro razvoju, ker ga nekateri odločevalci pač tako predstavljajo. V resnici pa gre za varovalko, ki opozarja na sporne in nezakonite posle. Obstajajo tudi anomalije, vendar se zaradi tega ne sme onemogočiti vseh. Amandmaji znižujejo kriterije za mnoge posege in ne predvidevajo presoje za posege, ki lahko imajo vpliv na naravo in ljudi. Razvoj se vedno interpretira kot gospodarski razvoj, toda nemajhen del razvoja je turizem, ki je naš osrednji gospodarski sektor, in večina turistov obišče Slovenijo zaradi narave. Od trajnostnega trženja storitev Nature 2000 živa v Evropi več kot dva milijona ljudi.

Amandma je neustaven, zato bi ga moral državni zbor zavriniti! DOPPS je sicer status, ki omogoča sodelovanje v naravovarstvenih, okoljskih in prostorskih postopkih, dobil nazaj, vendar želimo, da bi bile v postopek (tako kot tudi ob presojah vplivov na okolje) vključene tudi nevladne organizacije. Sprejemanje enostranskih odločitev je zelo nevarno in daje stebre demokratične družbe. Na sprejeti amandma so se odzvale tudi številne druge nevladne organizacije z 11.000 e-sporočili poslancem Državnega zbora, stotine podpornikov narave, ki so stali v dežju pred parlamentom, tisoče in tisoče ljudi na kolesih, 33.156 podpisov peticije, mlada dekleta in fantje v marici itd. Poslanci, predstavniki volje slovenskega ljudstva, so tako vnovič pokazali, da mnenje stroke in opozorila lastne zakonodajno pravne službe v primerjavi z vonjem denarja ne pomenijo nič. No, vsaj večini izmed njih ne. Za več informacij o aktualnem dogajanju vam v branje predlagamo novice na spletni strani Balkan River Defence.

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Volitve temeljnih organov – vabilo k evidentiranju možnih kandidatov

Mandat temeljnih organov društva traja dve leti. Letošnja skupščina DOPPS bo torej ponovno volilna. V skladu s statutom DOPPS lahko člani evidentirajo možne kandidate, k čemur vas vabimo. Predloge možnih kandidatov z obrazložitvijo in njihovim pisnim soglasjem lahko pošljete do 15. 8. 2020 v pisarno DOPPS (Tržaška c. 2, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali na dopps@dopps.si). Za mesto

v temeljnih organih društva lahko kandidirajo le tisti člani društva, ki so pred tem že aktivno sodelovali pri delu društva in njegovih projektih in so s svojim delom znatno prispevali k uresničevanju poslanstva in dejavnosti društva. Skupščina bo predvidoma v petek 18. 9. 2020. Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS

Biodiverziteteta za vse!

// besedilo: **Davorin Tome**

Raziskovalci Nacionalnega inštituta za biologijo raziskujejo biodiverziteteto že 60 let. V svetovno zakladnico znanja se je v tem času nateklo veliko novega znanja, ki pa ga premalo izkoriščamo za potrebe varovanja narave. Deloma tudi zato, ker so izsledki raziskav objavljeni v vrhunskih znanstvenih revijah, ki so težko dostopne in razumljive javnosti. Na Oddelku za raziskave organizmov in ekosistemov (EKOS) je zato padla odločitev, da se del tega pomembnega znanja ponudi tudi laikom v knjigi »60 obrazov biodiverzitetete«, v kateri je na poljuden način predstavljenih 60 različnih pogledov na to, kaj biodiverziteteta sploh je in zakaj jo potrebujemo.

Knjiga obsega 142 strani, besedilo je pisalo 27 avtorjev, vsi člani EKOS-a, fotografije je prispevalo 50 slovenskih fotografov, napisana je v slovenskem in angleškem jeziku. Za promocijo knjige je bil posnet kratek film, ki si ga lahko ogledate na <https://www.nib.si/aktualno/novice/1428-predstavitev-60obrazov> ali na EKOS YouTube kanalu (v iskalcu YouTube vtipkajte »EKOS NIB«). Ker je zavedanje o pomenu biodiverzitetete v naši družbi zelo podcenjeno, se je NIB odločil, da bo knjiga, dokler zaloga traja, vsem na voljo brezplačno (nujno je predhodno naročilo na naslov obrazi@nib.si, kjer boste dobili tudi informacijo, kje in kdaj lahko knjigo prevzamete). Prosto je dostopna tudi v elektronski obliki v PDF-formatu (na isti povezavi kakor promocijski film).

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, JULIJ-SEPTEMBER 2020

Glede na razmere, ki jih je povzročil SARS-CoV-2, in nepredvidljivega spreminjanja varnostnih ukrepov, smo se odločili, da dogodkov za poletje ne načrtujemo. Za septembrske dogodke pa vas prosimo, da spremljate spletno stran društva www.ptice.si in FB-stran www.facebook.com/pticeDOPPS.

100 let pobude državnega varovanja narave

// besedilo: **Petra Vrh Vrezec**

Pred 100 leti, januarja leta 1920, je nekaj uglednih strokovnjakov Odseka za varstvo prirode Muzejskega društva v Ljubljani predstavilo *Spomenico* – prvi poziv k sistemskemu varstvu narave na Slovenskem. »Da je tudi v naši državi, ki prednjači ostalim evropskim državam tako v florističnem kakor tudi v favnističnem in geološkem oziru, nujna potreba v enakem smislu započeti resno delo ...« Pobudo pokrajinski vladi Slovenije, glavnemu organu Slovenije v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, so strnili v štiri točke:

1. »Ustanovijo naj se alpski, sredogorski (gozdni) in barski varstveni parki.«
2. »Potom zakona naj se prepove pokončavanje redkih ali za naše kraje tipičnih ter znanstveno zanimivih živali in rastlin.«
3. »Podzemeljske jame z interesantno favno in floro naj se postavijo pod nadzorstvo.«
4. »Zainteresirati je najširšo javnost za varstvo prirode sploh.«

Že pred 100 leti so se torej dobro zavedali, da je narava v Sloveniji izjemna in da to pomeni veliko odgovornost takratne generacije. *Spomenica* je še danes aktualen in uporaben vodnik za varstvo narave. In kako smo v 100 letih izpolnili njene zahteve? Nekaj ciljev je doseženih, predvsem kar se tiče prve zahteve, k čemur smo prispevali tudi na DOPPS-u z ustanovitvijo NR Škocjanski zatok, Ormoške lagune ter Iški morost. Kar zadeva ostale tri zahteve, pa bomo morali vložiti še precej naporov, da bomo vrste obvarovali pred izumrtjem ali vsaj zaustavili negativne trende. Poleg tega pa bo temeljito delo potrebno tudi s širšo javnostjo, da bo varstvo narave sprejela za nujo.

Za branje *Spomenice* si odprite povezavo: http://web.bf.uni-lj.si/students/vnd/knjiznica/Skoberne_literatura/literatura/spomenica.pdf

ATLAS

PTIC SLOVENIJE

POPIS GNEZDILK 2002-2017

ZDAJ PO ZNIŽANI CENI

Redna cena knjige:

~~99,00 €~~

Znižana cena knjige:

59,90 €

.....
Več informacij in naročila:

<https://www.ptice.si/atlas>

